

Penge

Hvad er penge? Gæld!

Efterspørgsel skaber udbud

Udbud skaber efterspørgsel

Rigdommen forudsætter fattigdom

Paradoks

En afsløring.....	2
Den officielle tro går på vækst i pengeøkonomisk forstand.....	6
Værdi og betydning.....	8
Hvad ”er”?.....	9
Funktion og system.....	10
Retten til seddelpressen.....	12
Strategi.....	16
Det politiske system.....	17
Italesættelsens overmagt, referencerne til den højere nødvendighed, socialdarwinisme og Europastat.....	22
Proportionerne marked stat.....	26
Pengesystemet og dets omverden.....	27
Markedets storhed som mental kompensation for verdens grænser.....	27
Ideologi og marked.....	28
Markedskultur og æstetik.....	31
Inflationen i efterspørgsel på købekraft/penge forhindrer økonomisk inflation lige som motivationen for at betale og modtage betaling i systemteoretisk forstand er udtryk for det pengeøkonomiske systems umiddelbare omverden; motivationen er en nødvendig forudsætning for pengenes funktion som betalingsmiddel.....	32
Mangelens afskaffelse opløser forudsætningen for økonomisk værdi – Økonomisk værdi forudsætter mangel.....	35
Alternativet til pengeøkonomien (diabolske betydninger i relation til pengenes symbolik).....	38
Den kritiske tænkning, det diabolske, refleksionen.....	41
Sort og hvid økonomi, realitet systeminternt og eksternt.....	47
Den sorte økonomis realitet versus realitetens sorte økonomi.....	50
Den hvide økonomis realitet versus realitetens hvide økonomi.....	50
Den hvide økonomis realitet versus den sorte økonomis realitet.....	51
Realitetens sorte økonomi versus realitetens hvide økonomi.....	51

En afsløring

I forbindelse med finanskrisen 2008 sprang staterne til og nationaliserede risikoen hos de private kreditorer bag finanssektoren over alt i den vestlige verden; Staterne udstedte garantier for indlån i bankerne, nationaliserede privat gæld og stimulerede markedet med statsmidler for at redde markedet – for at redde det, man anså for at være løsningen på alverdens problemer, men som altså var ude af stand til at stå selv.

Hændelsen er ekstremt sigende i forhold til den selvforståelse, der præger det politiske system. Det handler om den realitet, det politiske systems realitet, der kommer til syne i forlængelse af det politiske systems måde at se sig selv og alt andet på. Markedet er omgærdet af en form for ideologisk betinget essensmysticisme, der præger det politiske systems måde at se tingene for sig på.

Det handler også om det reelle magtforhold mellem stat og marked, samt evnen til selvforglemmelse i den kognitive proces, som man f.eks. altid har kunne se det i relationen mellem de troende og troens genstand, her i relationen mellem det politiske system og markedet, som politikerne ser for sig. På samme måde som Gud kan takke de troende for sin tilværelse, der har skabt ham i sit billede, er markedet i den ideelle form udtryk for politikere og økonomers hedeste drømme om en vej til evig rigdom, magt og storhed.

Markedet har status som det fundamentale ”realitetsprincip¹” i det politiske systems kognitive performance og adfærd. Samtidigt afslører politikerne med deres handlinger, at magten befinder sig hos det politiske system; Det var faktisk det politiske system, der i forlængelse af sin særegne form for troshandling reddede det, der skulle have været løsningen på alverdens problemer.

Der er ikke meget, der tyder på, at politikerne har opdaget magtrelationen siden; der er ikke meget der tyder på, at de har lært at se sig selv og sin indsats i hændelsesrækken, faktorerens orden, at de kan se, at

¹ Kriterier for væren, der dikterer hvad der falder som ”realiteten” i værenforståelsen. Det, der sker, når ideologien knytter sig til den semantiske praksis, symbolik, der lever ved de forskellige funktionssystemer, deres symbolsk generaliserede kommunikationsmedier, er at de ophøjer de indikationsværdier, der kommer til syne her, til realitet, systemets kontingensformel til ”realitetsprincip”. I konfliktens realitetsprincip handler det f.eks. om realiseringen af det gode, der ved konfliktens ufatteligt inddækkede værenforståelse alene afhænger af udryddelsen af det onde! Se endvidere kapitlet om ”Markedet som realitetsprincip” i min bog [”Realitetens konflikt versus konfliktens realitet”](#).

magten ligger hos dem selv, når de i deres tilbedelse af markedet både bærer markedet som det tilbedte og redder det med deres indgriben i det.

Nu hvor markedet tilsyneladende kører med massive prisstigninger på kapitalværdier igen², så forstærkes overbevisningen hos politikerne om at markedet er løsningen på alverdens problemer, og staten er tilbage i rollen som problemet, fordi den med sin frelsende akt i forhold til genstanden for politikernes tro måtte ofre store dele af sin egen købekraft, sætte sig i gæld for at redde markedets købekraft.

Man satsede staten for at redde det, der af ideologiske og markedsfundamentalistiske grunde er slået igennem i det politiske systems bevidsthed som redningen på alverdens problemer, men som altså i 2008, først og fremmest på grund af en galoperende liberalisering af det globale marked for finansielle midler og alt andet, var tæt på den totale nedsmeltning.

Krisen er ikke forsvundet med de politiske forsøg på at redde det, der skulle være løsningen på alverdens problemer. Den har skiftet udtryk. Hvad der var en gældsboble – en økonomisk gældsboble i den private økonomiske sfære, der kun fik lov at briste delvist, fordi staterne sprang til, og nationaliserede privat gæld – blev først oplevet som reel værditilvækst. Boblen kunne ses som resultat af statens udgiftspolitik, politisk motiverede og kunstige værdistigninger på aktier og faste værdier i de gamle industrilande i perioden efter de to tårnes fald i New York og den påfølgende krig for olie kombineret med de gamle industrilandes fortsatte ekstravagante overforbrug af ydelser og varer, som man alt for længe har kunnet hente hjem i kraft af et valutasystem, der burde have overlevet sig selv for længe siden. Valutasystemet er søgt cementeret i forlængelse af en monetaristisk økonomisk teori, filosofi, der først og fremmest forbindes med Milton Friedman, men hvis grundprincipper nu er så grundfæstede, så det vil være alt for snævert kun at identificere ham og Chicagoskolen³ med den.

² De danske huspriser risikerer dog at falde, lige som en række danske bankers kreditværdighed er blevet nedskrevet i forbindelse med at Amager-banken er overtaget af staten og efter at bankpakke 3 er trådt i kraft, hvor staten ikke længere garanterer ubegrænset for indskydernes penge i bankerne. Lånemarkedet er præget af centralbankernes lave diskonto, og de ekstremt lave obligationsrenter i nogle af de nordlige regioner af EU og spændet til renterne i PIIGS-landene.

³ Hvis der fremkommer kritik af den retning inden for de økonomiske teorier, som kaldes monetarismen, så er det på ingen måde ensbetydende med, at kritikeren, undertegnede, indskrives sig under den anden i øjeblikket mest udbredte økonomiske teoris faner, keynesianismen. Undertegnede er ikke økonom eller primært økonomisk orienteret. Det er intentionen med dette essay at formulere

Nu er det så staterne, der står i gæld til de private kreditorer på det marked, som alle fortsat forguder under et. Det gælder i særdeleshed USA, verdens sidste supermagt, der overgår alle andre i disciplinen⁴. Men USA har et fortrin i forhold til alle andre nationer, idet US\$ udgør mere end 60% af verdens reservevaluta, og indgår i 80% af alverdens pengeøkonomiske transaktioner. USA's gigantiske underskud på betalingsbalancen over for udlandet og den amerikanske stats ditto over for omverdenen oversvømmer verdensmarkedet med US\$. Men da møntenheden udgør rygraden i verdens samhandel – ingen har råd til at se sine betalingsmidler miste funktion mellem hænderne – så kan USA fortsætte sin underfinansiering, seddelpressen, sit overforbrug af olie, krigsførelse i Irak for olie, (af det daglige amerikanske forbrug på 20 millioner tønder olie (20.000.000 x 159 l), er kun lidt over 5 millioner egen amerikansk produktion. Det kan sammenlignes med forholdet i 1970, hvor det daglige forbrug var ca. 12.000.000 tønder, og hvor USA var selvforsynende). Energisituationen er ikke væsentligt bedre for hverken EU, Japan eller ret mange af de andre fremstormende økonomier i Asien og Latinamerika, men de finansierer ikke på samme måde overforbruget med seddelpressen.

Staternes gæld er steget, som følge af forsøget på at stimulere og sikre markedet, men der er intet, der tyder på, at markedsaktørerne på samme generøse måde og som tak for sidst melder sig med tilbuddet om at privatisere statens gæld!

Balancen i kredit- debetrelationen er skiftet, uden at verden er blevet hverken større eller rigere af forskydningen af tilgodehavender, lige så lidt som de nominelle pengeværdiers stigninger og fald afspejler verdens sande rigdom. Det forhold, at markedets nominelle værdier på kapitalværdier nu igen er ved at være oppe på samme niveau, som før finanskrisen, opfattes muligvis som om verden er blevet rigere, men det siger ikke noget om vækst i det økonomiske systems eksterne mulighedsbetingelser (de mere reelle former for realitet, sat op over for den kun pengeøkonomiske realitet), som faktisk løbende minimeres

et perspektiv på økonomien, som hviler i en helt anden referenceramme end økonomiens egen. F.eks. er det budskabet i dette lille essay, at de fremherskende økonomiske teorier primært orienterer sig økonomisk på den måde, at de måler deres succes på markedet for økonomiske teorier. De ser således mere på om der er afsætning på deres beskrivelser, end på om de er sande i videnskabelig forstand.

⁴ Den amerikanske stat har en gæld svarende til USA's årlige BNP, 14 000 000 000 000 US\$, og nationens skylder ifølge de seneste opgørelser alene 1 160 000 000 000 US\$ til Kina.

med stadigt stigende hastighed i takt med omsætningen af dem, forbruket af dem, målt i penge og på anden vis. Hvis penge betyder akkumulerede tilgodehavender hos nogle og tilsvarende gæld hos andre, dvs. hvis det ikke betyder andet, end at en del af verden skylder en anden del af verden, hvad de pågældende gældsbeviser, pengebeløb tilsi-ger, ja så er det akkumulerede beløb ikke udtryk for at verden er blevet rigere.

Globale prisstigninger på økonomiens drivmidler, arbejdsevnen, som den findes i de fossile brændsler, falder i hak med kulminationen i, hvor meget der lader sig udvinde af jorden, vandet og havet.

I 2008 var det en kort overgang moderne at se en sammenhæng mellem energimangel, olieprisernes himmelflugt, fødevarekrise, miljøkrise og finansboblen. Det er allerede glemt igen. Nu er man igen fikseret i de nominelle prisstigninger på aktierne og de andre kapitalværdier, som udgør fundamentet for vor lånefinansierede overforbrug af varer og ressourcer importeret fra ulande og fremstormende vækstøkonomier i Asien, dvs. de kapitalværdier, der har rollen som bærer af vore valutaer, det vi betaler producenterne af vort forbrug af arbejdsintensive og ressourcetunge varer fra udlandet med.

Det, som de klerikale kredse omkring den udbredte markedsfundamentalisme skal til at lære, er, at kapitalværdier, dvs. pengeværdier ikke kan erstatte det økonomiske systems eksterne mulighedsbetingelser, sådan som en af deres egne, en af de få absolut kloge økonomer, nemlig Herman E. Daly, forklarede os på et tidspunkt, der ligger så langt tilbage i tiden, at man kun kan ærgre sig over alle de år, der er spildt efter at han formulerede sin forpligtende kritik af den økonomiske vækst og forbrugsmani.

Noget andet, som kineserne vil lære os meget snart, er, at det valutare overherredømme ikke vil fortsætte med at være i de gamle industrilandes favør.

Vi kan se frem til en situation, hvor vore valutaer er sunket sammen, som følge af at den kinesiske møntenhed overtager dollarens nuværende rolle evt. i samarbejde med de andre fremstormende økonomier. Vi skal da til at producere vore varer selv igen, i en situation hvor oliereserverne er minimerede, hvor de kun kan importeres for fremmed valuta, hvor vore egne kapitalværdier (boliger og produktionsanlæg) er 95

% afhængig af olien, hvor verdens produktion af foder og fødevarer er faldende, på grund af jordens udpining, global opvarmning, og hvor sikkerhedssituationen og det mentale klima på jorden præges af erkendelsen af, hvor kolonialt destruktivt man fra de gamle industrilande har ageret i den hellige økonomiske væksts navn eller af hensyn til den uden at kalde den ved navn, sådan som vi f.eks. har holdt mere end 40 forskellige kongedømmer og diktaturer i Asien, Afrika og mellemøsten ved magten her i årene efter den officielle opløsning af kolonialismen.

Den officielle tro går på vækst i pengeøkonomisk forstand

Det er ikke sikkert, at der er nogen absolut grænse for væksten i pengeøkonomisk forstand. Der er nemlig ingen entydig relation mellem pengeværdi, priserne og det som pengene står som mål for. Prisen svarer ikke nødvendigvis til noget. Men der er grænser for, hvad det økonomiske system kan udrette i forhold til det at afhjælpe den mangel på mulighedsbetingelser for det sociale, økonomiske eller ej, der opstår og som er opstået som følge af den økonomiske aktivitet. Disse grænser har de klerikale kredse omkring markedsfundamentalismen⁵ ingen viden om, end sige fornemmelse for. De orienterer sig alle ”som om” at:

- genstanden for deres tro, det pengeøkonomiske system, med dets nominelt angivne kapitalværdier, kan forbruge og producere sig ud af den mangel, der skyldes forbrug,
- kapitalværdierne kan erstatte det økonomiske systems mulighedsbetingelser. Det er og bliver udtryk for den kun økonomiske rationalitet, med dens systembetingede indsigter.

⁵ Begrebet ”markedsfundamentalisme” kunne måske bruges som betegnelse for de to i øjeblikket mest udbredte økonomiske teorier. De antager, at der er en sikker forbindelse mellem pengeværdi, vækst målt i penge, og den omverden af værdier og eksistentielt naturlige mulighedsbetingelser, der findes i forhold til pengene. Der spørges ikke ”om” der er en sikker udsagnsværdi i pengene som mål for det sociale værdier og dets mulighedsbetingelser, nej det man diskuterer, det går på ”hvilken” relation der er, dvs. man tager implicit og ureflekteret udgangspunkt i et dogme, en grundantagelse, som der ikke er redegjort for i forpligtende videnskabelig forstand. Uenigheden går på hvilke mekanismer, hvilke aktører på markedet der kan anses for at være legitime i relation til prisdannelsen. Man er enige om, at prisen afgøres af udbud og efterspørgsel, men keynesianismen henvender sig til udbydere af arbejdskraft, hvor teorien måler sin succes på markedet i forhold til den succesrate, man har med at sælge budskabet om at efterspørgslen, pengene, skaber sit udbud af arbejdskraft, hvor monetaristerne sælger budskabet til arbejdsmarkedets anden part, som går på at udbuddet af arbejdskraft nok skal skabe sin efterspørgsel på arbejdskraft. Begge sider måler dog sin teori på markedet, markedet for salgbare økonomiske teorier, og mangler den uafhængige platform, som formår at kvalificere beskrivelsen på autonomt/videnskabeligt, det vil her sige på et økonomisk uafhængigt grundlag.

De troende har kun ret på troens betingelser, dvs. i deres egen oste-klokke, hvor deres symbolik, pengene, som symboler for værdi, har eneret på mening og betydning og hvor de forveksles med omverdenens virkelige kvaliteter, mulighedsbetingelser.

Disse økonomer, levende paradokser, tilhører dog en verden, en realitet, der sætter dem i et perspektiv, som de ikke selv behersker; inden for patologien dukker udtrykket autisme op, men i systemteoretisk forstand handler det ikke nødvendigvis om autisme, det at et kognitivt system er begrænset i sin performance af egne forudsætninger og henvist til internt kvalificerede indikationsværdier og symbolik. I systemteoretisk forstand må man konstatere, at økonomiens symbolik er en anden, end den vi finder i en verden af indsigt omkring den. Grænserne for gyldigheden i økonomernes performativt selvbekræftende forklaringer går dem forbi. Der er tale om inkommensurabel viden for dem, diabolske betydninger for de troende med deres symbolik. Entropiloven, systemteorien, fysikken, biologien, sociologien går dem forbi, selv om disse videnskabelige teorier kan være med til at forklare begrænsningerne i gyldigheden af de former for systemintern kognitiv nødvendighed, som økonomerne følger. Alternativt til den økonomiske videnskab bidrager til forklaringen af, hvordan den økonomiske performance – hvis retning afstikkes af økonomerne, vor tids præsteskab – truer med at føre det moderne samfund mod selvnegationens afgrund i form af økologiske kriser og mangel på konkret livsrum.

I systemteoretisk forstand handler det om ”realitetens økonomi”, sat op over for ”økonomiens realitet”⁶. Dvs. det handler om, at økonomien er en del af realiteten, lige som der er tale om en ganske bestemt realitet, der ses og lever semantisk ved den kognitive og på anden vis praktiske måde, som man i samfundet tematiserer økonomien på; den måde hvorpå man i princippet kan tematisere alt ud fra en særskilt økonomiske form for rationalitet/semantik.

⁶ Realitetens økonomi kan i filosofisk forstand sammenlignes med ”das Ding an sich”, sat op over for økonomiens realitet som ”das ding für sich”. I traditionel systemteoretisk forstand ville det være korrekt at beskrive ”realitetens økonomi” som distinktionens enhed, som den består i det økonomiske system over for sin omverden, dvs. systemet som sat ind i sin kontekst beskrevet netop i kraft af systemteorien. ”Økonomiens realitet” er så udtryk for den konstruktion, der kan henføres til det økonomiske systems interne fremmedreference, dvs. realiteten som den konstrueres i kraft af det økonomiske systems rationalitet, symbolik, altså ved pengenes symbolik. Distinktionen og den semantik, som her skitseres, er fremmed land i moderne økonomiske teorier, de orienterer sig økonomisk, dvs. systeminternt i økonomisk forstand, determineret og overladt til ”økonomiens realitet”.

Den økonomiske rationalitet centrerer sig om distinktionen mellem det lukrative og mindre lukrative målt i nominal pengeværdi, dvs. talværdier for betalingsevne, gæld, på mønter, sedler, konti med angivne benævnelser for økonomiske aktører i rollen som kreditor og debitor. Pengene er det økonomiske systems symbolik, dem der med prisen refererer både til sig selv og alt andet end penge, dvs. som refererer til det økonomiske systems omverden med internt kvalificeret betydning, ”som om” verden havde økonomisk værdi, og til sig selv, ”som om” pengene kunne angive sin egen værdi ved at sætte pris på sig selv!

Uden pengenes symbolik, med dens samlende meget generaliserende semantiske funktion, var de konkrete økonomiske transaktioner, handler, gældsstiftelser, tilbagebetalinger og den økonomiske rationalitet umulig. Pengenes symbolik er det pengeøkonomiske systems interne mulighedsbetingelse. De åbner og lukker for alt, hvad der kan ses internt i økonomisk forstand, økonomiens begrænsede realitet. Det er en realitet.

Værdi og betydning

Det er en systemteoretisk øvelse at reflektere over, hvad der kan ses og hvad der ikke kan ses på baggrund af et kognitivt systems mulighedsbetingelser. I økonomisk forstand lader alt sig vurdere via prisen på aktiver og passiver.

Det økonomiske system er et socialsystem, der lever ved sine egne semantiske forudsætninger, de sociale iagttagelser, som karakteriserer den særligt økonomiske form for kognitiv performance. Den økonomiske værdi skal ses som en kognitiv konstruktion, lige som der findes andre kognitive konstruktioner af værdi, med værdi. Konstruktionen er en realitet lige som realiteten indeholder sine konstruktioner. Meningen og betydningerne lever ved de kognitive forudsætninger, hvilket må ses i en bredere kontekst ud fra en distinktion mellem disse betingelser og deres omverden. Økonomien er en realitet, et socialsystem, en kognitiv praksis. Den falder i en verden, hvor den har sin realitet. Den kan ses som del af realiteten, lige som der er grænser for, hvad der kan ses i økonomisk forstand; vi taler med andre ord om ”realitetens økonomi versus økonomiens realitet”.⁷

⁷ Man kan også sige, at der er tale om en distinktion mellem systeminternt konstrueret realitet, og den realitet, som et system sættes ind i via eksterne iagttagelser af systemet i dets kontekst. I stedet for konstant at tale om system og omverden i traditionel systemteoretisk forstand, så vælger vi her at tale om systemernes realitet, dvs. de systeminternt konstruerede former for realitet, og disse systemer på baggrund af andre eksterne kognitive former for kvalificering af viden, mening og betydning. Sprogbrugen, som den foreslås her, skal imødegå de misforståelser, som ”ikke systemteoreti-

Hvad ”er”?

Penge ”er” købekraft, tilgodehavende et sted og tilsvarende gæld andet steds, dvs. udtryk for kredit- debetrelationer, for så vidt som omverdenen⁸ til disse formaliserede betydninger respekterer betydningerne af det at stå i skyldnerforhold. Den enes tilgodehavende, dvs. resultatet af det enhver aktør tilstræber i snæver pengeøkonomisk forstand, er ens-

kere” har med det konstruktivistiske moment i systemteorien. I systemteoretisk forstand er det en grundantagelse, at erfaringen, referencerne og betydningerne, hver især lever ved en kognitiv praksis, at meningen er ”levet”; at den ikke findes uafhængigt af systemet med dets kognitive mulighedsbetingelser, at den opstår og går under med systemet. Det er blevet misforstået af ikke systemteoretikere der hen, at konstruktivismen skulle hævde, at alt er en konstruktion! Det er dog på ingen måde budskabet ej heller selv om f.eks. klassisk skolede filosoffer og erkendelsesteoretikere har svært ved at anerkende, at man kan arbejde med distinktionen mellem erkendelsens subjekt og den objektive kendsgerning uden at ontologisere, altså uden at tale om sjælens, sindets, substantielle og essentielle væsensforskellighed fra materien, den udstrakte og målelige verden, sådan som de skolede filosoffer har gjort og gør helt frem til i dag. Konstruktivismens og dermed den konstruktivistiske systemteori budskab er blot, at erfaringen af realiteten ikke kan hæve sig over de forudsætninger, som den lever ved, og at den ikke har sin gyldighed i at svare til eller repræsentere hverken sig selv eller sin omverden med sine erfaringer. Erfaringen falder konstruktivistisk som del af realiteten, den har sin egen realitet, det kognitive systemets realitet. Det kan beskrives af andre systemer, rekonstrueres, i kraft af eksterne kognitive betragtninger over systemets erfaringer og måde at konstruere sine erfaringer og realitet på. Vi taler derfor om systemets realitet såvel som realitetens systemer, vel vidende at systemteorien på den måde har sin realitet, der også kan ses som realitetens systemteori i kraft af eksterne iagttagere af systemteorien. Således bekender vi os til den realitet, der indeholder sin mangfoldighed af realiteter uden at hæve os over den. Konstruktivisten indrømmer, at uanset hvor mangfoldig verden med dens realiteter er i sin adkomst til sig selv via erfaringen, så findes der ikke bevis på, at noget endnu er undsluppet den. Det er f.eks. begrænset, hvor mange vi kender, som først er sluppet ud af livet, for så at vende tilbage fra de døde igen! Der er ikke nogen ontologisk essensmysticisme over systemteorien eller konstruktivismen. Den er neutral, hvilket virker fremmed på de klassisk skolede erkendelsesteoretikere.

⁸ Den relevante omverden i forhold til pengene er her os mennesker, institutioner og organisationer, der forstår sig på penge, det at købe og betale med penge. De klassiske økonomiske teorier fokuserer i høj grad på hvilke aktører, der er legitime ”medlemmer” af det økonomiske system. Det gør systemteorien ikke, den diskriminerer slet ikke mellem legitime og illegitime økonomiske aktører, fordi der ikke er ”medlemmer” af systemet; i systemteoretisk forstand er det nemlig kun pengene, prisen, den betalte eller overvejede, betalingen, pengeværdierne i sig selv, der udgør de elementære dele af kommunikationen, systemets hændelser. Motiverne for at påvirke prisen, for at indsnævre og udvide rammen for påvirkning af prisdannelsen, med love, patenter på pengeudstedelse, for handel med varer, mennesker (udbydere af arbejdskraft, mennesker reduceret til aktiver), penge osv. er mangfoldige. Men i systemteoretisk forstand er de omverden, om end at de kan tematiseres som aktiver og passiver, dvs. optræde ved systemets interne symbolik, målet for værdi. Udover det at motivationen er omverden, så figurerer det også som et aktiv i kraft af systemets interne fremmedreference, prisen der kan sættes på den. F.eks. så kan det betale sig at reklamere for en vare. På den måde betales der i intern forstand for at skabe efterspørgsel, hvilket f.eks. regnskabsmæssigt figurerer som en omsætningsfremmende omkostning, der ved årets afslutning med lidt god vilje og lidt opfindsomhed kunne registreres som fremtidig indtægt. Motiverne for at skelne mellem legitime motiver falder både som økonomiske, dvs. ud fra systemets interne betragtninger over hvad der er lukrativt for hvem og ikke, og som ikke økonomiske, videnskabelige f.eks. Det ses tydeligt, der hvor man har evnen til at isolere det elementært økonomiske fra dets omverden af mulighedsbetingelser, herunder motiverne for at påvirke det økonomiske, hvilket de klassiske økonomiske teorier ikke har. De klassiske økonomiske teoriers kognitive adfærd hæver sig ikke over økonomiens realitet. Det er i hvert fald del af systemteoriens realitet, at de ikke gør.

betydende med akkumulerede tilgodehavender i nominal pengeværdi et sted, og tilsvarende gæld andet steds.

Hvis ikke de økonomiske aktører var i stand til at indskrive sig i rollen som skiftevis skyldner og kreditor, betale og modtage betaling, så ville det økonomiske system ikke være. Det økonomiske system er betinget af evnen til at agere ud fra de betydninger, der bærer aktørens adfærd i økonomisk forstand. Det handler om motivation. Men motivationen er ikke selv betalinger.

Funktion og system

Dette fundamentale forhold (mellem betalinger og omverden, umiddelbar omverden af motiver og andre mindre umiddelbare former for omverden) tenderer mod at forsvinde i den almindelige måde at se pengene på. Tilbøjeligheden til at fokusere på de akkumulerede nominelle pengebeløb som udtryk for det, at verden er blevet rigere, den fortrænger forståelsen for pengenes fundamentale natur/funktion, det at pengene for så vidt ikke er andet end konkrete betalinger og potentielle betalinger, udvekslinger af varer og ydelser mod betaling i penge, der med hændelsen gendanner, bekræfter eller negerer mulighedsbetingelserne for sin egen gentagelse.

Penge ”er” dybest set ikke noget værd, eller i hvert fald kun meget lidt. De er et kommunikationsmedie. Det handler om en kommunikativt indgået kontrakt mellem to gensidigt bekendte parter, eller om relationen mellem indehaveren af købekraft, penge, de mest likvide betalingsmidler⁹, i forhold til alle andre, der forstår, bøjer sig for, respekter-

⁹ Der kan skelnes mellem primær og sekundær likviditet. Den nationale eller internationale valuta er den mest likvide, den der manifesterer sig som den mest anerkendte betalingsevne. En US\$ er globalt gyldig i kraft af det forhold, at hele verden stort set vil acceptere den som betaling for afgivelse af en ydelse eller en varer. Den kan omveksles til enhver anden valuta, og den nyder så stor tillid i verdensbefolkningen, at det er yderst vanskeligt at forestille sig, at den skulle miste sin gyldighed som betalingsmiddel fra den ene dag til den næste. Gældsbeviser, hvor skyldner, debitor, kender sin kreditor, hvor relationen er formaliseret som en gensidigt formaliseret indgået kontrakt og udveksling af naturalier, penge, ydelser mod oprettelsen af et gældsbevis, er en sekundær form for likviditet. Kreditor kan bruge gældsbeviset som betaling i forhold til tredjepart, men da gældsbevisets værdi som betalingsevne hviler i et løfte fra den oprindelige debitor om at betale sin gæld ud løbende i en mere eller mindre fjern fremtid med eller uden renter og rentes rente, ja så kan tredjepart ikke være sikker på at modtage det lovede beløb. Gældsbeviset er som andre penge funderet i tillid, men er måske mere tvivlsomt som betalingsmiddel, da dets værdi helt afhænger af den enkelte skyldners betalingsevne eller betalingsvilje. Den tredje form for likviditet finder vi måske i det der kaldes kapitalværdien. Der er tale om et bredt, svært definerbart værdibegreb, fordi det handler om det pengeøkonomiske systems interne angivelse af værdier i omverdenen med netop pris og pengeværdi. Fundamentalt set kan alt ses som mere eller mindre likvid kapitalværdi i økonomisk forstand. Det er bare ikke sikkert, at denne systeminterne reference til omverdenen er andet end netop en internt konstitueret værdi. Det er her, at man kommer ind på relationen mellem pengene og priserne i penge som mål for værdi i det hele taget, kernen i genstandsfeltet for det som

rer og benytter sig af pengene som betaling for varer, ydelser, inden for et domæne, hvor lovgivning og politisk magt er bygget op om og konstituerende for pengenes funktion.

Hvis pengene alligevel har kolossal betydning og dermed værdi i samfundet, så skyldes det den realitet, der lever ved pengene som kommunikationsmedie og systemets indflydelse på sin omverden.

Pengene har gyldighed i kraft af det, at det økonomiske systems aktører¹⁰ forveksler dem med værdi. Selv om pengene i virkeligheden ikke er noget værd i sig selv, så har de netop værdi, fordi vi agerer ”som om” de havde. Hvis vi ikke agerede ”som om” de havde værdi, så ville de heller ikke have det. Men det gør vi, og af samme grund fungerer de som betalingsmiddel og har værdi som sådan.

dette essay forsøger at ramme, det er her at forudsætningen for pengenes gyldighed over hovedet melder sig, for den hviler i troen på at der er dækning for dem, i hvad, omverdenen, kapitalværdierne selvfølgelig!

¹⁰ I Niklas Luhmanns systemteori er det problematisk overhovedet at tale om aktør som noget internt i forhold til det økonomiske system, idet det økonomiske system i streng systemteoretisk forstand begrænser sig til at bestå af sine grundelementer, hændelserne, betalingerne, betalingsmidlet, kommunikationsmediet, der falder struktureret af hændelserne, materialiseret i hændelserne, potentialet for gentagelsen, mediet, pengene, kapitalen. Kapitalen kan, set i snæver systemintern forstand, betragtes som mere eller mindre likvid betalingsevne. Alt kan i princippet perspektiveres som økonomisk værdi, og på den måde få sin økonomiske værdi, dvs. som prissat, betalt pris eller overvejet pris. Pengene, betalingsmidlet, kan bruges som mål for alt, hvad der kan sættes pris på. Det er systemets symbolik, dets systeminterne fremmedreference. Motiverne for at betale tilhører omverdenen. De kan kapitaliseres, som forbruger, køber, sælger. Incitamentet til at agere økonomisk tilhører slet ikke det økonomiske system i snæver systemteoretisk forstand, hvilket kan virke mere end almindeligt abstrakt for uindviede. Motivationen for at skelne mellem legitime og illegitime aktører på markedet er i traditionel økonomisk videnskab tilbøjelig til at falde som økonomisk motivation, økonomisk motiveret, uden kognitiv kapacitet til at kvalificere sig selv som mere legitim, end de motiver, som motivationen beskriver som illegitim. Systemteorien kan bruges til at diskvalificere de erklærede videnskabelige beskrivelser af nogle motiver bag prisdannelsen som tilhørende samme kategori af illegitime motiver, fordi de selv er ude af stand til på kvalificeret vis at indskrive sig i relation til det økonomiske system. Distinktionen mellem system og omverden flyder i traditionel økonomisk videnskab, hvorfor motivernes rolle i forhold til prisdannelsen, det økonomiske system selv, hverken genkendes, indrømmes eller kan forklares, sådan som det sker med de systemteoretiske beskrivelser af de økonomiske skoler i forhold til det økonomiske. Monetaristernes motiver for at diskvalificere arbejdstagerorganisationernes motiver for at danne generelle regler for f.eks. mindstelønninger er indført ud fra økonomisk motivation, uden besiddelse af evnen til at skelne mellem system og omverden, sådan som sociologien f.eks. gør til og i Niklas Luhmanns udgave. De mest udbredte økonomiske teoridannelser er af samme årsag uvidenskabelige i systemteoretisk forstand. Ideologi, økonomiske og politiske interesser, uhæmmet socialt engagement i det etablerede politisk/økonomisk antagonistiske verdensbillede – hvor motiverne står uforenelige over for hinanden, dømt til konflikt, indskrevet i [konfliktens realitet](#), uden evne til at distancere sig fra den sociale realitet, der dikterer dem, hvad der ses og især hvad der ikke ses – er del af realiteten. Det er det, den systemteoretiske beskrivelse handler om. Dette essay er måske ikke forfattet konsekvent i overensstemmelse med den særskilt systemteoretiske terminologi. Det er forsøgt formuleret ud fra systemteoriens indsigter, men med appel om forståelse i andre begrebsrammer end de snævert systemteoretiske, samtidigt med at systemteoriens begreber og referenceramme søges formuleret en smule bredere.

Den kognitivt funderede kommunikative praksis bærer pengenes status og funktion, samtidigt med at denne konstruerede værdi har kolossal indflydelse på alt andet end det, der kan beskrives som snævert systemintern økonomisk realitet.

Retten til seddelpressen

Statens funktion som ejer af nationalbank og seddelpresse, statens rolle i forhold til betalingsmidlet penge, har tilbøjelighed til at forsvinde fra opmærksomheden, men det skyldes også en i øjeblikket meget udbredt form for eksplicit italesat dæmonisering, tabuisering eller lige frem forhekselse af de muligheder, der knytter sig til institutionen ”den danske nationalbank” f.eks., bl.a. formelt defineret ved og lovfæstet i ”kongens eksplicite patent på retten til at slå mønt, kongens mønt, inden for den danske stats jurisdiktion”!

Retten til at slå mønt er overordentlig vigtig og helt afgørende for forståelsen af det økonomiske system, som vi kender i dag. Det ved arkitekterne bag den overnationale møntunion, EU. Det drejer sig om kerne i nationernes muligheder for at bestemme noget som helst selv. Derfor er det altafgørende, at befolkningerne ikke er opmærksomme på, hvor vigtigt et spørgsmål der er tale om. Det ville komplicere den integrationsproces politisk, der forekommer arkitekterne bag svær nok i forvejen.

Arkitekterne bag den europæiske møntunion har fordelene ved det at være global reservevaluta for øje, lige som Kina, der med sin renminbi ser ud til at blive den første, der slår US\$ af banen som verdens primære reservevaluta.

Tilhængerne af Euroen har delvis selv skabt grundlaget for gyldigheden af de økonomiske argumenter, de bruger for opgivelsen af den danske krone f.eks. De nationale grænser er fjernet for at fremme konkurrencen, også på de sociale standarder, skatteniveauet, således at hensyn til arbejdere og miljø bliver umulige at opretholde; mulighederne for fremmed kapital for at slå sig ned over alt i den globale økonomi og flygte, hvis nationerne skulle formaste sig til at beskatte den, betyder, at det er udelukket, at utilsigtede bivirkninger ved produktionen lægges i prisen, der hvor den manifesterer sig overfor køberen af varen. Den fri handel gør det muligt at producere omkostningsfrit i forhold til miljø- og arbejdstagerhensyn, dvs. der hvor det er billigst i

snæver økonomisk forstand, og sælge der hvor den økonomiske købekraft er. Det sørger den liberaliserede pengestrøm for, sammen med alverdens transportmidler, pengenes, ressourcernes, varernes og arbejdskraftens bevægelighed.

Nationerne kan uden landegrænser og med den frivillige opgivelse af retten til at føre pengepolitik kun dårligt siges at have fordele i muligheden for at opretholde egen valuta. Tilhængerne af den europæiske monetære union har således givet sig selv grundlaget for gyldigheden af de argumenter, som man fremfører for at opgive egen mønt, og argumenterne for at genindføre kontrollen med ind- og udførsel på nationale betingelser larmer fælt ved sit fravær i baggrunden af den italesatte politiske og økonomiske dagsorden.

Opgivelsen af de nationale møntenheder til fordel for Euroen er sket sammen med indførelsen af de urealistiske krav om budgetdisciplin, som EU stiller op over for PIIGS-landene (Portugal, Irland, Italien, Grækenland og Spanien).

Der er en del, der taler for, at det indre marked med fælles møntenhed på europæisk plan ikke kan sammenlignes med USA, som ellers er unionens store forbillede. Europa er kulturelt og sprogligt differentieret på en anden måde end USA. Arbejdskraften er f.eks. ikke på alle niveauer lige så mobil eller differentieret på samme måde som den amerikanske, hvor de kulturelle forskelle er fordelt mere ligeligt ud over det nordamerikanske kontinent. Dvs. forskellene og privilegierne ved den liberaliserede samhandel er store og skævt fordelt inden for EU, på måder som gør, at de uddybes uden at være til alles fordel, eller være befordrende for summen af fælles velstand/velfærd¹¹.

Kapitalkoncentrationen er således øget, der hvor den var i forvejen, og randstaterne er sattet yderligere agterud i konkurrencen. Arbejdsløsheden og de største statslige budgetunderskud slår sig ned i randområderne, samtidigt med at økonomien buldrer frem i de tre sydtyske delstater og få andre økonomiske centre¹². Betalingsevnen koncentrerer

¹¹ Det er et forhold, som blev beskrevet og diskuteret i perioden om folkeafstemningen omkring Lissabon-traktaten, bl.a. i debatartikler og bogform af tidligere økonomisk overvismand – Christen Sørensen.

¹² Den tyske finanssektor ligger dog stadig underdrejet, som følge af nogle historiske begivenheder, der igen har med den europæiske integration at gøre. Umiddelbart før krisen satte sig igennem, og på det tidspunkt, hvor f.eks. IMF højtideligt udråbte de islandske banker og Bank of Amerika som de lysende fyrtårn, der viste vejen mod stabil og vedvarende økonomisk finansiel vækst, så de tyske "Landes-banken" en sidste mulighed for at hente store billige lån på finansmarkedet med den da

sig og omgivelserne gældsættes til centrene. Det bidrager ikke til en samlet større lykke eller velstand, men fører til forskelle og uligheder¹³, på en måde som man fornemmer hele tiden har været tilsigtet med projektet.

EU's økonomiske politik over for udlandet, de nordafrikanske lande og mellemøsten er i øvrigt præget af semif feudale tankestrukturer og handlingsmønstre. Et sindbillede viser sig i forholdet til fiskebestandene både i egne europæiske farvande og umiddelbart op til de europæiske. EU's egne bestande er overfisket, men erhvervet presser på for at forhindre beskyttelsen af de begrænsede bestande. F.eks. er ålen, der før var udbredt i hele regionen, truet af udryddelse, men der fiskes stadig ål. EU køber fiskerettigheder af de nordafrikanske diktaturstater til en lang række konsum og industrifisk, som udnyttes af unionens største fabriksskibe til ubodelig skade for de lokale afrikanske fiskere og mange af de forskellige fiskebestande i Middelhavet og havet omkring Afrika. Havet er periodisk ramt af iltsvind især i de indre og kystnære farvande omkring Danmark, takket være den ekstremt kemi og kapitaltunge landbrugsproduktion, som kan finde sted på grund af EU's støtteordninger til landbruget. Beskyttelsen af egen landbrugsproduktion, toldmure over for konkurrence fra udlandet og ekstremt selektiv åbenhed over for udenlandsk arbejdskraft muliggør en ensidig udnyttelse af unionens svage naboer. Bestikkelsen af de ledende eliter i diktaturstaterne i og omkring Middelhavet fra EU's side, har således skabt grundlaget for de folkelige opstande, som vi ser nu på det nordafrikanske kontinent og i mellemøsten. EU's vasaller, konger, militærdiktaturer og religiøst formørkede tyranner har undertrykt befolkningerne i hele re-

endnu eksisterende statsgaranti i ryggen, som EU nu forlangte nedlagt. Disse lån blev genanbragt i de daværende mere lukrative Suprime-lån. IMF og hele den internationale finansielle finansindustri var af ideologiske grunde, traditionel markedsfundamentalistisk overtro og pres fra de store gamle industrinationers side ude af stand til at spørge til end sige forstå naturen i den økonomiske udvikling, eller rettere, man var mere optaget af risikoen for at de vestlige valutaer skulle falde som følge af de ekstravagante underskud, man havde og har i forhold til især Kina. Selverkendelsen larmede ved sit fravær, og den er langt fra trængt igennem hos det politiske system, der fortsætter nu som før, stærkere i troen end nogen sinde: El País, d9/2-2011 "El FMI hace una crítica demoledora de su actuación en la etapa de Rato". (kort gennemgang af en historisk selvkritisk rapport netop udgivet af IMF på det tidspunkt)

¹³ Markedsfundamentalismens dogmer handler om at kulturel udvikling kan måles på den samlede økonomiske omsætning og på forestillingen om at selv de største kapitalkoncentrationer, den mest ensidige koncentration af ejendomsretten til livsrum, økonomiske mulighedsbetingelser og symbolværdier i økonomisk forstand, vil være fremmende for en udvikling, der er til alles fordel. Den dynamik, der kommer af uligheden, den skæve fordeling af købekraft og ejendom, geografiske og demografiske forskelle, er til alles fordel, siger dogmet. Budskabet sælger hysterisk godt hos de i forvejen købestærke i Tyskland, Frankrig, England m.fl., hvor man forstår, hvad det dækker over, men mindre godt hos de socialt udsatte grupper i Europastatens randområder, der nu mærker konsekvenserne af at være kørt over af en udvikling, der så absolut ikke var til deres fordel.

gionen med EU og USA's åbenlyse støtte. De folkelige oprør vælter nu disse forhold til skræk og advarsel for vor egen politiske orden.

Grundlaget for den feudale økonomiske magtstruktur i verden smuldrer med disse folkelige oprør, samtidigt med at mediernes dæmonisering af befolkningerne i vasalstaterne står tilbage, afsløret som kynisk opportunisme og arrogance. Fremmedhadet, som er båret frem af de kommercielle og statslige medier, og som først og fremmest har haft fokus på oliestaternes og de afrikanske naboers religion, står, efter de demokratiske oprør og den nødvendige kapitulation over for befolkningernes legitime krav om medbestemmelse, tilbage som opportunisme og hykleri. Støtten til diktaturerne var helhjertet, og vore ledes lykønskninger til befolkningernes held med at slippe af med diktatorerne er falske.

På nationalt plan sker der en lignende økonomisk polarisering, som der gør mellem EU og udlandet. Her til lands er mere end halvdelen af de ansatte i de gamle primære erhverv, som landbrug, skovbrug og gartneri, underbetalte udlændinge fra de gamle østeuropæiske lande. Sektorerne modtager offentlige subsidier og er alligevel gældsat til op over skorstenen. EU's servicedirektiv har medført en form for konkurrence, hvor kun de fattigste er parate til at opgive sine kulturelle bånd for at ende op som fremmede underbetalte kulier i Danmark og andre af de gamle EU-lande. De penge, der falder som subsidier til de gamle erhverv, kunne gøre langt større gavn i randstaternes økonomi. Kapitaliseringen af landbruget er ikke bare urentabel i økonomisk liberal forstand; ikke nok med at landbruget, på trods af alt hvad det modtager af kunstige former for støtte, er ude af stand til at bære sin gæld, men;

- det ødelægger landbrugsjorden, der mister sin naturlige evne til at holde på næringsstofferne, humusen, som følge af den kapitaltunge drift,

- det ødelægger også grundvandet og havet i de indre danske farvande med pesticider og kunstgødning,

- biodiversiteten er i katastrofal tilbagegang over alt i det danske landskab,

- og folk flygter fra landet, den eneste grundkapital som vi har ud over os selv, fordi der stinker af gylle, der flyder med gift, og fordi der ikke er noget at lave for de etniske danskere.

Strategi

Det er umuligt at afgøre, hvad der er bevidst og hvad der er ubevidst strategi i og bag den europæiske integrationsproces. Kun kan man sige, at den er præget af iagttagelsesformer her der og alle vegne, der både lukker og åbner for, hvad der kan ses. Det er man dømt til at sætte ind i distinktionen mellem økonomisk systeminterne og eksterne betydninger for at reflektere over, dvs. man må benytte sig af det, der kaldes 2. ordens iagttagelser i systemteoretisk forstand. Den, der forholder sig til eksperimentet, må således være i stand til at skrive sig ind i denne verden, såvel som iagttagere af sig selv som andre af de iagttagere, der iagttagere denne verden og sig selv. Spejlværdierne, refleksionsværdierne, er determinerende for det markedsfundamentalistiske samfund, men iagttagelserne, som de finder sted i en mindre forfængelig og jefikseret og distanceret refleksion over markedsværdierne, dvs. de særlige refleksive vurderinger af markedsværdierne, der ikke først og fremmest sigter på at manifestere sig som økonomiske aktiver på markedet, men som videnskabelige beskrivelser, de falder på baggrund af nogle helt andre former for kognitiv praksis, end den økonomiske.

Billedet på den absolut ydre nødvendighed af møntunionen har en ikke så lidt betydelig funktion i den italesatte politiske dagsorden, der tegner sig, når man ser på dens selviscenesættelse. Det er sjovt, at essensmysticismen podes på markedet, forgudelsen af markedet, der om noget netop er alt andet end substantielt; *Spejlværdierne, refleksionsværdierne, er determinerende for det markedsfundamentalistiske samfund.*

De fleste iagttagere er i den grad præget af fantasmets storhed og egen lidenhed med sine udkast. Muligheden for at svinge sig op i forhold til fænomenet begrænser sig tilsyneladende til det at gøre sig til del af den storhed, man ser for sig, i ”det at ville være med”! De individuelle bidrag til forståelsen af fænomenet falder således ind under den særligt demokratiske vilje til at forsvinde i mængden, i virkeligheden, som forskelsløs del af massen, svinge sig op ved mængden, beruset af den totalitære massebevægelses omfang¹⁴ og troen på evig berigelse.

Således står de der, højtbetalte præster, ansat af Danske Bank, med jakkesæt, og fortæller os, at udbuddet af arbejdskraft skaber sin egen

¹⁴ Der er tale om en tilbøjelighed, som Elias Canetti har beskrevet i sit videnskabelige hovedværk, ”Masse und Macht” fra 1960.

efterspørgsel¹⁵, og at den registrerede arbejdsløshed på 20 % i Spanien og 10 % i USA, Irland, Grækenland, Portugal, m.fl. er en logisk umulighed, og dermed et sansebedrag! Min kære navnebror ”Steen” (Bocian) er klart nok en økonomisk succes, men grunden til, at han er det, skyldes ikke, at han er de ”vises sten”, men den, at han på god kræmmervis ved, hvilke budskaber der er skabt til at vinde på markedets betingelser (det er her, at hans primære markedsforståelse melder sig). Afstanden mellem faktura og forskning findes slet ikke for ham; Danske Bank betaler ham for at sige det, som man ønsker at høre, budskabet er solgt på forhånd, forudbetalt, som så meget andet bestillingsarbejde. Hans udgave af markedsfundamentalismen faldbydes og vurderes på markedets vilkår, hvor den selvfølgelig sælger fanatisk godt hos det købedygtige segment. Det kvalificerer dog på ingen måde hans beskrivelser som tilhørende den disciplin, han forsøger på at indskrive sig under sammen med så mange andre kræmmere; de har kun det til fælles, at de er ude af stand til at skelne mellem kvalificeret videnskab og deres egen sponsorerede succes på markedet.

Det politiske system

Det politiske system er styret af ubevidste interesser, en underbevidst strøm af bestræbelser på at reducere nationalstaten til en provins i det store institutionaliserede monetære og overnationale monster af en Europastat! Er der også tale om bevidst styrende intentioner bag iscenesættelsen af den europæiske integration i rollen som udtryk for en højere eller ligefrem absolut nødvendighed?

I øjeblikket¹⁶ truer Euroen (unionen) med at bryde sammen, simpelt hen fordi staterne i ”PIIGS-landene er ved at gå bankerot. Disse stater har allerede mistet evnen eller tenderer mod at miste evnen til at betale sine kreditorer, hvad de ifølge indgåede lånebetingelser har pligt til. De har nemlig kun dårligt råd til at betale afdragene på deres lånefinansierede underskud på statsfinanserne.

¹⁵ Monetaristisk dogme.

¹⁶ vi skriver 2011.02.18, hvor den eneste i det politiske billede, der får lov til at slå politisk mønt på forholdet, er den ekstremt usympatiske Morten Messerschmidt, der med resten af den europæiske højrefløj har eneret på det at fremføre kritik af fastkurspolitikken, den monetaristiske pengepolitik. Argumenterne imod elendigheden neutraliseres på den måde af den italesættende orden, ved at lade sig reservere til en form for socialdarwinisme, der lige frem bekender sig til fortidens store skræmmebilleder. De kommercielle mediers performance er lige så taktisk begavet, som taktikken dækker over den herskende ordens egen socialdarwinisme, med selvfede forsikringer om at ville alle det bedste, deres ytringsfrihed og demokratiske ret til at bestemme.

Overnationale europæiske hjælpepakker er strikket sammen, og der er allerede tilført midler til Grækenland og Irland. Det er sket på trods af modvilje hos dem, der skal betale, nemlig tyskerne, der er de eneste inden for fællesskabet, som virkeligt har råd til at hjælpe andre, fordi de af alle er dem, der har den økonomiske magt til at udnytte det indre marked. Hvis Spanien, Portugal og Italien også melder sig med behov for hjælp ude fra, så bryder Euroen sammen.

Problemet, først og fremmest for de trængte lande, men sekundært også for resten af unionen, er, at medlemmerne af møntunionen har opgivet deres ret til at slå national mønt. Det gør, at de ikke individuelt har mulighed for at underminere værdien af deres statsgæld med seddelpressen. Først opgav de forudsætningerne for det meningsfulde i at bevare sin egen møntenhed, dernæst opgav de mønten. De har ikke længere deres ret til at slå mønt, og kan derfor gå fallit, miste betalingssevne på statsligt plan, som enhver anden på det fri marked, der ikke selv har jurisdiktion til at udstede penge, opretholde det pengeøkonomiske system, kommunikationsmediet, der bestemmer forholdet mellem kreditorer og debitorer på det pengeøkonomiske marked.

Der er tale om en helt uhørt situation, et kæmpe socialt eksperiment, som ingen af de ansvarlige bag har forklaret omfanget af for nogle af de mange millioner, der er reduceret til forsvarsløse forsøgskaniner¹⁷. Eksperimentet er indført med bind for øjnene og af ideologisk markedsfundamentalistiske grunde. Eksperimentets sande natur er tabu i den stort italesatte orden, det være sig på nationalt plan og på overnationalt europæisk plan, hvor der ikke findes nogen forpligtende eller sammenhængende dialog¹⁸.

Det scenarium, som man ser for sig, handler bl.a. om, hvad en nation gør, når den smides ud af en overnational møntunion. Hvordan gen-

¹⁷ Det skal ikke påstås her, at arkitekterne bag integrationsprocessen, det kæmpe store sociale eksperiment, selv ved hvad de vil, at de selv forstår det eller kan forudsige konsekvenserne. Som iagttagelse er det umuligt, at sige præcist hvor meget hvem forstår. Men man kan iagttagelse, hvordan nødvendigheden af udviklingen italesættes, lige som man kan se, hvor selektiv opmærksomheden er, i forhold til det der sker. Evnen til at se spændingerne mellem PIIGS-landenes økonomiske situation og resten af unionen i forbindelse med integrationen, selve unionen, ja den larmer ved sit fravær, så man næsten bliver tonedøv af at høre på det, når først ens eget kognitive apparat har sat sin egen sparsomme opmærksomhed ind på det.

¹⁸ Der fokuseres ikke på det forhold, at samtlige danske aviser og elektroniske medier er erklærede unionstilhængere. Man taler ikke om denne tavse viden. Det er en del af italesættelsens magt, overbuddet af ensformighed og fordømmende konformitet, hermed udtalt på en måde, der sætter de slemt selvforherligende forkæmpere for ytringsfrihed i det diabolske perspektiv, den kontekst som de ikke selv behersker.

etablerer landet et nyt pengesystem, hvordan genindføres den nationale mønt. Hvordan reetablerer man pengene i deres helt vitale funktion for et moderne samfund. Hvad vil det i det hele taget sige at smide et land ud af en møntunion? Kan det forbydes at anvende et betalingsmiddel inden for et område? Er vi tilbage ved begyndelsen, ad omveje kommet til det punkt, hvor enhver igen har lov til at lave sine egne penge? Meget meget interessant er det!

Når selv de mest basale mekanismer i det pengeøkonomiske system af ideologiske grunde er fjernet fra opmærksomheden, som man ser i den stort anlagte italesatte orden af alliancer mellem kommercielle og politiske interesser, så har vi at gøre med selve årsagen til, at der ikke er kompetent kritik af selv samme orden. Undertegnede er således henvist til at orientere sig ud fra en række spæde tiltag, de få uafhængige iagttagere, der endnu er, og fortidens mere generelle økonomiske teorier, samt egen evne til at inddrage perspektiver og teorier, der i forhold til fagøkonomien udgør nogle mere end almindeligt fremmede referencerammer. Kilderne har kun det tilfælles, at de ingen gang har i de faglige kredse, der ellers hengiver sig til rollen som fagvidenskaben bag den stort anlagte italesatte dagsorden. Fordelen ved systemteorien, som er hovedinspirationen bag undertegnede's fremstilling, er så, at den til dels kan tænke sine forudsætninger og grænser med, hvad tidens økonomiske orakler ikke kan, hvorfor man med ret kan kalde fagøkonomien dogmatisk.

Markedsfundamentalismen, den monetaristiske ideologi, og de store kommercielle interesser er udtryk for en overvældende enhed, en ideologisk og faktisk politisk enhed. Den totalitære ideologi har så at sige undermineret demokratiet inde fra. Markedskritik er inden for denne orden enten eksplicit italesat som illegitim udemokratisk adfærd, eller implicit dæmoniseret i kraft af den overvældende udbudsstrøm af markedsfundamentalistiske budskaber, og det faktum at markedet performativt aldrig vil tillade kritikken af markedet at slå igennem på markedets vilkår.

De udslukte vulkaner, marxismens efterladenskaber, italesættes internt i det ideologiske landskab som eneste alternativ til den herskende orden. Tidens strøm virker ekstremt lukket om sin egen form for performativ kognitiv selvbekræftelse, og er uden gyldighed uden for egen referenceramme. Tiden dæmoniserer og italesætter al kritik som hen-

hørende under samme kategori som Stalins overvundne fortid, hvorfor den kun forstår konflikten afstumpede realitet.

Det faktum, at det er markedet selv og dets succes, der truer sig selv sammen med resten af det moderne samfund mere end noget andet, at samfundet først og fremmest er truet af det, at det underminerer sine egne mulighedsbetingelser af naturlig og menneskelig art¹⁹, på en måde, som hverken den gode Karl Marx eller nogen marxist efter ham nogen sinde forstod, fordi de dybest set var lige så autistiske i sin vækstmani, som adepterne af den truende markedssucces er, det undgår let og elefant den herskende ordens opmærksomhed. Det passer ikke ind i troen, der således performer blokerende for en differentieret social selvkritik.

Hvor markedet konfronteres med budskabet – om at markedet ikke egner sig til at tage vare på sine egne eksterne mulighedsbetingelser²⁰, og om at det heller ikke kan reducere spørgsmålet om bevarelsen af sine mulighedsbetingelser til et spørgsmål om økonomi – der afslører det sig blot, at budskabet går under for markedet, kritikens genstand. Både af ideologiske, dvs. på baggrund af de kontrafaktiske orienteringsmønstre²¹, og af praktiske grunde, lukker markedet af for kritik-

¹⁹ Man kan endda undskylde den gode Marx og mange af hans disciple for at have misset den pointe, som går på at markedet tenderer mod at ødelægge sine egne naturlige forudsætninger. Verden var endnu rig på fossile brændsler på hans tid, jordens klima var endnu relativt upåvirket af menneskeskabte drivhusgasser, biodiversiteten var som skildret af den samtidige Charles Darwin ufattelig høj, og i hans øjne fantastisk i sin evne til at fortsætte sin evolution. Alt det er i dag helt anderledes, på grund af menneskehedens selvdestruktive økonomiske og på anden vis fuldstændigt endimensionale rationalitet.

²⁰ Der tænkes her på hele rækken af problemer af økologisk og ressourcemæssig karakter. Spørgsmålet om grænser for vækst blev rejst for mere end 40 år siden, fordi man i videnskabelig forstand bl.a. med udgangspunkt i entropiloven beskrev, at benyttelsen af de begrænsede mængder af fossile brændsler måske nok er forudsætningen for den umiddelbare økonomiske omsætning, vækst målt i omsætning, men at processerne er funderet i konverteringen af laventropi mod højentropi, og at de ressourcer, som bidrager til den øjeblikkelige omsætning, ikke lader sig genindvinde. Dokumentationen for rigtigheden af forudsigelserne er overvældende, men den sandhed, som der er tale om i videnskabelig forstand, kan ikke sælges via de kommercielle medier; sandheden om det moderne samfunds selvdestruktion går under for markedet, sammen med de langhårede bemærkninger om det sociale kognitive svigt, den selvforskyldte umyndighed og trang til selvdestruktion. Og når budskabet om demokraternes og markedsfundamentalisternes uforpligtende rationalitet endelig fiser ind på lystavlen, så råbes der økofascist efter budbringeren. Konflikten er i hus.

²¹ Den moralske og ideologiske indstilling til tilværelsen kan kategoriseres som kontrafaktisk, ikke lærevillig. Når man f.eks. orienterer sig moralsk, er det som når den tredje person melder sig i samtalen, den ikke nærværende, overjeget, den løftede pegefing, principielt allestedsnærværende formanende og fordømmende finger, i hvis skygge alt for mange er vokset op. Man er ikke parat til at tage ved lære af noget som helst i denne skygge, men fordømmer verden som for ond til de gode. Se min ideologikritik i bogen ”Realitetens konflikt versus konflikten realitet”. Distinktionen mellem den kontrafaktiske og de lærevillige indstilling er som så meget andet, af det jeg skriver, tyvstjålet fra Luhmann. Se f.eks. i ”Soziale Systeme” 1984.

ken af markedet. Markedsfundamentalisterne behøver ikke forholde sig videnskabeligt til kritikken af markedet; de overlader bare kritikken af markedet til markedet, hvor der klart nok ikke er afsætning på budskabet om at forbrugernes prioriteringer er uforenelige med hensynet til det alment gode og de fælles mulighedsbetingelser. Hvor markedet konfronteres med budskabet om sin egen selvnegerende natur, der lader man budskabet, kritikken, gå under for kritikkens genstand. Som anklaget agerer markedet som dommer i retssagen mod sig selv. Selv spørgsmålet om habilitet, konstateringen af markedets håbløst inkompetente og inhabile position i forhold til spørgsmålet om egen funktion og duelighed, det overlades til markedet selv, hvor det perverteres, demokratisk og liberalt, helt i overensstemmelse med tidens overbudsstrøm af selvforherligende ideologi.

Den europæiske markedsintegration er italesat under et kolossalt overbud af antydninger, essensmystiske former for hypostasering af en højere nødvendighed. Det sker

- ud fra en kognitiv praksis med dens underskov af realitetsprincipper, der bestemmer over det sociale opmærksomhed,
- ud fra de underbevidste kriterier for, hvad der har og hvad der ikke har realitet; kriterier, der bag om ryggen på iagttageren bestemmer, hvad denne kan se og især hvad denne ikke ser.

Det handler om, hvad der sker allerede på det førbevidste plan. Freud har ikke patent på anvendelsen af eller definitionen på begrebet ”realitetsprincip²²”, selv om han skal have æren for at have bragt det til torvs i en helt anden sammenhæng, hvor netop psyken er genstanden for opmærksomhed.

Det handler også om massehysteri, den sidste udgave af evolutionens bud på demokratisk og markedsfundamentalistisk ansvarsforflygtigelse. Den er slet ikke beskrevet endnu, fordi den står i vejen for det moderne samfunds evne til at se sig selv.

²² Begrebet ”realitetsprincip” er i Freuds psykoanalyse selv indskrevet i en ontologisk model, der er alt andet end realistisk. ”Realitetsprincippet” er som så mange andre konstruktioner del af realiteten, at se som konstrueret realitet funderet i en teori, der nok har sin realitet, men som ikke har sit fundament den væren, som den ser for sig. Det betyder ikke at psykoanalysen som en forenkling og model for psyken ikke virker, at den ikke har sin funktion i analysen af det menneskelige sind. Men den ontologi, som Freud bygger sine forklaringer i, den er nok lige så meget produkt af dyret i åbenbaringen, som den handler om væsenets sande ophav.

Italesættelsens overmagt, referencerne til den højere nødvendighed, socialdarwinisme og Europastat

Det er med markedet, markedsfundamentalismen, som det var med nazismen før og efter besættelsen i 1940; Man diskuterer ikke, hvad der tilsyneladende ikke kan diskuteres. Overmagten kan lige som kun tages til efterretning: For at overleve på markedets vilkår må den enkelte bøje sig for markedets lovmæssigheder, bøje sig for den europæiske integration, nedlæggelsen af de nationalt demokratiske og pengeøkonomiske institutioner, alt sammen undskyldt under henvisningen til den højere nødvendighed, europastaten i egen ubetvivlelige status og i demokratiets og den hellige ytringsfriheds navn – selvfølgelig!

Nu afdøde Tøger Seidenfaden var en mester i at kamuflere det totalitære med billedet på demokrati og ytringsfrihed. F.eks. var han hovedmanden bag Bjørn Lomborg. Med 6 kronikker i Politiken i 1998 på mindre end et halvt år fik Lomborg lov til at sprede sine løgne ud om det forenelige i de fremherskende økonomiske succeskriterier med hensynet til det økonomiske systems eksterne mulighedsbetingelser. Seidenfaden var klart nok humanist og klar i sin stemme, når han talte for en sober tone i debatten. Han var det levende paradoks, der består i, at der ikke er grænser for hvor meget lort, man må bringe til torvs, bare de rigtige prædikater kommer på som dække over indholdet; den totalitære liberalisme. Han tillod ikke kritik af den herskende ordens fundamentale dogmer. Undertegnede fik således slettet en tekst, der var blevet lagt ind under en af hans ledere i den elektroniske udgave på Politiken, en tekst, der gik igen som ca. halvdelen af en kronik, der nogle uger senere blev trykt i dagbladet Information under titlen "Fra naturtilstand til civilisation" (Nov. 2008).

Først når det ikke længere kan skjules, at hverken det internationale fri marked eller den paneuropæiske stat er løsningen på problemerne, kan debatten og opmærksomheden atter åbne sig, sådan som det skete da nazisterne havde tabt krigen. I 1943 opgav de danske politikere samarbejdet med nazisterne, ikke fordi de var blevet mere danske, men fordi det fra da af var tydeligt, at nazisterne ville tabe anden verdenskrig.

Debatmiljøet og opgøret med samarbejdspolitikken nåede dog aldrig at blive ærligt. Den mentale raddenskab sad dybt i de etablerede politiske bevægelers samvittighed i tiden efter krigen. Opportunismen, pragmatismen og de slemt stinkende undskyldninger, som de fyldte munden med, når røven gik, var det slet skjulte fernis venstrefolk, konservative

og socialdemokrater forsøgte at gemme sig under, når de beskrev sin egen rolle under krigen i tiden efter 1945, hvor opgøret med samarbejdspolitikken af samme grund aldrig blev gennemført. Disse grupper har siddet på magten uafbrudt siden.

Hvis det i løbet af 2011 afslører sig, at Euroen vil falde fra hinanden eller den rent faktisk bare gør det, så vil det igen blive muligt at tale EU-politik, ikke før. Men til den tid vil det hedde sig, som det også gjorde i Danmark efter besættelsen, at alle skam havde sine bekymringer og var skeptiske og moralsk indigneret over projektet, men af pragmatiske grunde og overmagtens tilstedeværelse ude af stand til at se sig selv, skoven, for bar træer.

Under henvisning til de gældende vilkår har mennesket altid formået at undskylde sit bidrag til den elendighed, som det har skabt og forlængt. ”Vi er jo nødt til at tage hensyn til os selv, ellers ryger vi bag af dansen”, siger dem, der påstår, at de kan se det patetiske i den herskende orden, men som alligevel ikke kan komme ud af alt dens selvbekræftende patologi, og hvor dem der flyder øverst oppe, eller lige frem hænger i jetlagget, ikke engang føler det nødvendigt at argumentere for eller begrunde markedets – de bedst egnedes succes som garant for udviklingen mod den bedste af alle verdener – velsignelser, for de har jo ideologien, dogmatikken, der i sin principfasthed er hævet over konkretiseringernes alt for tilfældige og usikre empiriske betingelser og behovet for at forsvare sig med gyldige argumenter funderet i empiri²³.

Påstanden, om at danskerne var mindre nazistiske end tyskerne f.eks., er og var løgn. Det at være nazist er ikke og har aldrig nogen sinde været noget essentielt, hvilket på ingen måde skal bruges som undskyldning for ikke at kritisere nazismen og andre former for totalitær massebevægelse. Substantielt er vi af samme natur som tyskerne, lige som vi til sammen med tyskerne deler 98% af vor arvemasse med chimpanserne.

Tyskerne var offer for overmagtens/socialdarwinismens stupide logik den gang, som vi er i dag, blot antager overmagten en anden form, en mere subtil og paradoksal, mindre eksplicit fascistoid, men så meget mere effektiv form, hvad evne til at smadre livets betingelser angår. Dem med mest succes på markedets betingelser bidrager ikke entydigt

²³ Jeg minder endnu engang om det kontrafaktiske moment i et orienteringsmønster.

til alles bedste, tværtimod. Det ved taberne, dvs. de 2/3 af jordens befolkning og naturen, der lægger ryg til løgnen om det konstruktive i de økonomisk højtflyvendes bidrag til udviklingen.

Undertrykkelsen finder sted i det ubevidste, men den sker også med den helt bevidste henvisning til noget, der italesættes som realitet i kategori med den absolutte nødvendighed, som noget der ikke kan være anderledes. Sådan har sindet sammen med den politiske overmagt altid været sin egen troldmand, dyret i åbenbaringen²⁴.

Hvad er det for en filosofi, der befinder sig bag det politiske systems ageren over for og i markedet, når man ofrer statens midler for at rede markedet? Hvad er det, der sker, når man begår vold på demokratiet for at redde det? Hvad er det, der sker, når man lukker øjnene for de hundreder af tusinde fattige arbejderes vilkår, der i dag vælter frem og tilbage over EU's landegrænser, dikteret af nød og elendighed og på en måde der kun er til fordel for arbejdsgivere og kapitalinteresser? Hvordan kan de højreradikale ideologier have så meget held med at fjerne opmærksomheden fuldstændigt fra det asociale i markedsmekanismernes virkning i forhold til de etablerede sociale standarder og miljøstandarder!

De kritiske røster i pressen har gjort det til en dyd at reservere kritikken af EU til en højreradikal disciplin, selv om markedsfundamentalismen historisk og reelt, hvad ideologi angår, altid har været højreradikalismen iboende, med dens umiskendelige socialdarwinistiske træk.

Burde det politiske system ikke se lidt mere nøgternt på markedet og dets mekanismer?

Burde massemedierne ikke have det velfortjente spark i røven, som de alt for længe har stået i kø for at få? Kan vi lære noget af Egypterne?

Burde staten i virkeligheden ikke bare agere med de fortrin, som en stat nu en gang har, dvs. som indehaver af nationalbanken, med mulig-

²⁴ Subjekt- prædikatlogikken har sammen med sprogets substantiverende tilbøjelighed altid være socialdarwinismens mentale vægtstang, det hvorved den i sine fascistoide udformninger svinger sig selv op. Evnen til at dæmonisere og ideologisere ud fra essensmysticismens mangfoldigheder af distinktioner mellem det oprindelige, det værende, og det afledte, mindre værende, og viljen til at identificere sig med det store, de sejrende, dem der har retten til at sætte sig igennem til fordel for evolutionen, fremskridtet og det gode på det ondes bekostning, ja den tilhører markedsfundamentalisterne såvel som stalinismen, nazismen m.fl.

hederne for at bestemme rentevilkår og udbud af penge inden for nationens jurisdiktion og magtssfære?

Burde der ikke sættes grænser, nationale grænser, kulturelle grænser, lokalt demokratisk vedtagne grænser, for den store hvide økonomis rovdrift på det økonomiske systems mulighedsbetingelser? Burde de skyldige bag dæmoniseringen af kritikerne af den monetære union ikke kaldes ved navn, sådan som de står der og råber racisme efter folk, der hvad social ansvarlighed, økologisk bevidsthed og respekt for etnisk forskellighed angår, er langt forud for den markedsfundamentalisme, som man forsøger at forsvare med dæmoniseringen af dens kritikere?

Hvordan kan det være, at det er blevet så odiøst i det politiske system først og fremmest at tænke på statens økonomi, frem for at reducere den til det man gør nu, til rollen som ydmyg tjener i forhold til et frit marked, et frit marked der klart nok ikke er løsningen på noget som helst, sådan som det hele tiden truer samfundets vitale livsbetingelser og med at falde sammen uden statens krykker.

Tænk sig, hvad der kunne være opnået med de midler, som staten kaster efter det frie marked, den internationale bæreme af storforbrugende og storsvinende bedsteborgere, der konstant hænger oppe i ca. 12 kilometers højde i de sidste desperate forsøg på at nå om på den anden side af jorden, for at opleve de kulturelle og naturlige forskelle, der forsvinder i takt med og som følge af selv samme bæremes konstante jagt efter at få en på opleveren! Det alderssvækkede købestærke segments konstante jagt på et maksimum af effekter afstedkommer kun minimal affekt, hvilket afslører sansernes svaghed og de kognitive svigt hos segmentet, de økonomisk højtflyvende, hvis forbrug på ingen måde kan tages som udtryk for den sande vej mod den bedste af alle verdener.

Det fri marked beskrives som løsningen på alle problemer, men det kan ikke engang gå selv! Og når staten så har ofret sig selv og alle sine midler i et forsøg på at redde det, der alligevel ikke var løsningen på problemerne, ja så opdager den, at den røg med i faldet sammen med samfundets naturlige mulighedsbetingelser, hvor den kunne have valgt at blive stående, på trods af markedet, og på trods af al elendigheden

og af hensyn til samfundets mulighedsbetingelser i bredere forstand end den kun økonomiske.

Proportionerne marked stat

Markedet skal ikke afskaffes, men genopdages i sine rette proportioner. Staten skal genopdage sin magt som markedets nødvendige fundament med nationalbank, politisk styret pengevæsen, bankvæsen, nationalgrænser, toldmure og grænser for den internationale økonomis svineri. Det er ikke for sent endnu, selv om den kommercielle italesættelse bygger op om dette ”som om det var”.

Pengesystemet og dets omverden

Pengenes værdi afhænger af efterspørgslen på dem. Tilstedeværelsen af efterspørgsel på pengene er realiteten bag deres funktion som kommunikationsmedie/byttemiddel. Inflationen i efterspørgslen på pengene er forudsætningen for, at de kan bevare den oppustede rolle, som de har. Hvis ikke pengevæsenet var omgivet af mental inflation i tro på pengeværdiernes uendelige tilvækst og illusionen om pengene som det rent objektive mål for livets sande værdier i al sin mangfoldighed, ja så ville der gå inflation i pengeværdierne, de ville synke gevaldigt i pengeøkonomisk forstand til fordel for evnen til at se værdierne på andre betingelser.

Det drejer sig bl.a. om mådehold, men ikke kun, langt fra. Kritikken af pengevæsenet, den fremherskende tro på mammon, fremføres mest som kristen fundamentalisme, dvs. som udtryk for en egen form for essensmysticisme og overtro, og de kristne er nok mere optaget af at redde deres tro, end af at engagere sig i den bredere realitet. Det har de til fælles med økonomerne.

Overdreven tro på pengeværdi perverterer og lukker af for evnen til at kvalificere de andre former for sanselighed og værdsættelsen, som tilhører den psykiske og sociale realitet, manifest og latent. Pengene har klart nok deres legitime funktion; arbejdsdelingen og udvekslingen af ydelser og varer ville ikke være mulig uden en eller anden form for formaliseret kredit- debetrelation mennesker og institutioner imellem. Men mystikken omkring dette kommunikationsmedie, essensmysticismen og ideologiernes forgudelse af markedet med dets pengeværdier har taget overhånd. Det er i hvert fald en vurdering, som selvfølgelig må begrundes, kvalitativt og med udgangspunkt i og hensyn til andre former for psykisk, social realitet og andre livs- mulighedsbetingelser.

Markedets storhed som mental kompensation for verdens grænser

Verden er blevet for lille for mennesket, hvad dets udbredelse og sociale succes angår. Det præger det sociale på globalt plan, dvs. den sociale selvforståelse og individet på det psykiske niveau. Behovet for luft og udsyn styrer fokuseringen på pengene, som om de kunne udvide verden, give os mere plads. Det kan de ikke i absolut forstand, selv om individets råderum afhænger af den personlige ejendomsret til egen købekraft, med alle de muligheder der åbner sig for individet på den konto.

Pengeøkonomien muliggør muligvis de økonomiske transaktioner, der går på tværs af kulturelle og naturlige forskelle, når sådanne forskelle f.eks. indgår i udbudet af rejsekataloger. Den globale økonomi fjerner og underminerer disse forskelle, homogeniserer, gør det økonomiske subjekts rationalitet universel, dvs. udvider perspektivet mod det uendelige. Men transporten, fjernelsen af afstandenes og transporttidens betydning, har sin pris. Det koster sindssygt meget energi, olie og forurening, når en vare gennemsnitligt skal halvanden gang rundt om jorden, før den er færdig og forbruges. Det koster ufatteligt mange ressourcer at holde de moderne transportsystemer i gang, selv om de måske først og fremmest opleves på den måde, at de muliggør en spredning af funktionerne og en koordinering af produktion og distribution af varer og ydelser på trods af afstande. Varens pris er alt andet end pengeprisen.

Den fagøkonomiske betegnelse for de uheldige omkostninger, der ikke indgår i prisen, kaldet økonomiens negative eksternaliteter, figurerer internt i den økonomiske rationalitet, som noget der kan reinternaliseres ved at der sættes pris på dem. Man forstår, og man forstår alligevel ikke begrebet ”inkommensurabel”: Man forstår, at der er noget der falder uden for det, der kan registreres, repræsenteres adækvat via prisen, pengene, men reducerer det så alligevel til noget, der har med prisen at gøre; til en ”kunstig pris”; statslige afgifter, fagforeningsvedtagelser om nødvendigt hensyn til mennesket, arbejdsvilkår, naturen, osv. er der allerede tradition for, men i markedsfundamentalistisk forstand er det svært at anerkende hensynet til det eksterne, at se det som noget der legitimt kan gå ind i prisdannelsen, som den sættes af andet end udbud og efterspørgsel, andre end køber og sælger. Miljøet, mennesket, naturen, livsbetingelserne i deres ikke økonomiske position er og bliver fremmed land i forhold til markedsfundamentalisternes forestilling om den legitime markedsaktør.

Ideologi og marked

Markedsfundamentalismen arbejder med denne distinktion mellem legitime og illegitime motivationer bag prisdannelsen. Ifølge denne ideologi er de legitime aktører på markedet køberen og sælgeren: Hensynet til det pengeøkonomiske systems mulighedsbetingelser figurerer som illegitime hensyn, der hvor de ikke giver sig udslag i prisen, som den dannes mellem køber og sælger, de eneste legitime aktører i forhold til prisdannelsen. Problemet for fundamentalisterne er, at deres distinktion, mellem legitime og illegitime medspillere i forhold til det at sætte

prisen, ikke tåler konfrontationen med sig selv. Markedsfundamentalismen kan betragte sig selv som et konkret ideologisk udbud på markedet for ideologi, der måler sig på og indskriver sig som udbydere af distinktioner mellem legitime og illegitime motivationer bag prisdannelsen på markedet sammen med andre udbydere af andre distinktioner mellem legitime og illegitime motiver bag prisdannelsen; markedsfundamentalismen kan ikke redegøre for, hvorfor den med sin udbudte distinktion mellem legitime og illegitime aktører på markedet netop skulle være mere legitim end andre! Den tilbyder sig bare, og den sælger hysterisk godt hos de købedygtige, dvs. den er en succes inden for det marked, som den ikke hæver sig over eller formår at se på andre præmisser end netop dem markedet repræsenterer konkret. Det er ikke videnskab, men netop ideologisk markedsfundamentalisme²⁵.

Staten, fagforeningerne, videnskaben er skiftevis legitime og illegitime aktører, dvs. de registreres skiftevis som legitime og illegitime faktorer bag prisdannelsen alt efter konjunkturerne. Når markedet ikke kan stå selv, fordi de tilbudte prisstigninger på kapital, værdipapirer og valuta står for fald, ja så er staten pludselig helt legitim medspilder. De købestærke køber i den situation budskabet om at centralbanken må sænke diskontoen, købe privat gæld op, træde til med risikovillig kapital, ansvarlig kapital i finanssektoren, osv. Markedet skal jo reddes, for det er løsningen på alle problemerne! Paradokset er så påfaldende, og det umulige i at få det bragt til tovs i den stort anlagte kommercielle italesættelse beviser endegyldigt, at der ikke er ytringsfrihed i den frie verden.

Distinktion mellem legitime og illegitime motiver bag prisdannelsen er ikke videnskabelig. Den fremhæves som om den var en videnskabelig distinktion, men markedet får overladt opgaven at kvalificere distinktionen som gyldig eller ej; markedet for distinktioner mellem legitime og illegitime motiver bag prisdannelsen bestemmer over, hvilke distinktioner der vinder. Og markedsfundamentalisternes distinktion mellem legitime og illegitime aktører sælger fanatisk godt hos de købestærke, på markedets vilkår. Derfor er de selv en økonomiske succes,

²⁵ De to store retninger inden for fundamentalismen, monetaristerne og tilhængerne af John M. Keynes, henvender sig til hvert sit købedygtige segment på markedet. De er enige om, at udbud og efterspørgsel sætter prisen, men henvender sig til hvert sit segment. Arbejdsgiverne køber monetaristernes budskab om at mængden af arbejdskraft kan øges i det uendelige, fordi udbuddet af arbejdskraft skaber sin efterspørgsel, hvor arbejdstagersiden køber Keynes budskab om, at efterspørgslen på arbejdskraft er første faktor i faktorerens orden på vejen mod frugtsommelige foreningen mellem udbud og efterspørgsel.

men det kvalificerer ikke deres budskaber og distinktioner som videnskabelige. Videnskabens kriterier for gyldige og ugyldige, sande og falske beskrivelser, overlades ikke til markedet for salgbare beskrivelser. Sandheden kvalificeres ikke i videnskabelig forstand af om den kan sælges eller ej. Det er en videnskabelig indsigt, som markedet ikke kan ændre på, uanset hvor godt markedsfundamentalismen og den kun økonomiske rationalitet behersker samtidens billede på en økonomisk fagvidenskab.

Markedsfundamentalisterne forveksler deres egeninteresser med de sande almene interesser, eller rettere; når det drejer sig om at skelne mellem kommerciel succes og kvalificeret videnskabelig beskrivelse af markedet og dets funktion/dysfunktion, så mister de pludselig evnen til at skelne; for det kan slet ikke betale sig at skelne konsekvent. Kun billedet på videnskabelighed er tilbage! Ved at dæmoniserer de økonomiske aktører, som tvinger arbejdsgiverne til at hæve prisen på arbejdskraft og de statslige institutioner, der indfører miljøafgifter på produktionen, så sætter de sig i modsætningsforhold til bevarelsen af økonomiens mulighedsbetingelser fordi de forstår miljøafgiften som en omkostning uden at forstå økonomiens underminering af sine egne mulighedsbetingelser. Der er ikke meget salg i hensynet til naturen. Men de få naturentusiaster og kristne fundamentalister, der taler om det uerstattelige og om moralen, når de tænker på de værdier, som trues af den økonomiske foretagsomhed, kan godt se, at miljøafgifter rent faktisk kan være med til at hæmme forbruget, der hvor det er uforeneligt med hensynet til naturen. Prismekanismen virker, selv om prisen ikke er den adækvate gengivelse af de i økonomisk forstand eksterne værdier. Det kan man godt argumentere for, samtidigt med at man som her i dette essay bare forsøger på at åbne øjnene for alle de andre måder at se værdierne på, end prisens²⁶.

Beskrivelsen – af at markedsmekanismerne tenderer mod at underminere sine egne forudsætninger – sælger ikke, men er forpligtende i kraft af en anden, i forhold til markedet højere rationalitet: Sandheden om markedet sælger ikke, men er kvalificeret i kraft af en højere ratio-

²⁶ I kampen mod den sociale selvdestruktion, der skyldes den alt for snævre økonomiske rationalitet, er vi i politiske og konkret social forstand nødt til at tænke i alliancer. Når der her manifesterer sig en distance til de kristne og naturentusiasterne, så sker det ikke ud fra en benægtelse af, at det kan være relevant at danne alliancer på kryds og tværs politisk, ideologisk, personligt osv. i kampen for bevarelsen af det sociale mulighedsbetingelser. Det, jeg prøver på her, er bare at vise, hvordan den mere kyniske og diabolske tænkning arbejder. Den kritiske tænkning er simpelt hen troløs, kold og distanceret og på den måde udvikler den et grundlag for det kvalificerede personlige engagement i tilværelsen.

nalitet end det økonomiske systems rationalitet, der hvor den har ret i sin beskrivelse af, at markedet underminerer selve det økonomiske systems mulighedsbetingelser i forlængelse af de akkumulerede bivirkninger ved den i økonomisk forstand lukrative aktivitet. Det er ikke sandheden om markedet, der sælger på markedet, der slår igennem i den økonomiske rationalitet. Det er den kommercielle tilbedelse af markedet selv, tilbedelsen af den selvdestruktive adfærd, der fremmes af markedets rationalitet. Skal markedets rationalitet ændres, så må behovet først manifestere sig kognitivt i en anden referenceramme end den, som de misforståede økonomiske videnskaber benytter sig af, når de identificerer succes med markedets.

Markedskultur og æstetik

Den kultur, der bærer og kvalificerer sanselighedens mangfoldighed, den lever og udvikler sig ved at opretholde, udvikle og bekræfte sig som værende forskellig fra anden. Lidt floskelagtigt og ordsprogsagtigt kan man sige, at sanselighed og kultur består i forskelle der gør forskel.

Det er ikke nødvendigt at være racist for at værdsætte kulturelle forskelle, for at gå ind for deres opretholdelse. Det forhindrer ikke nogle markedsfundamentalister i at forsøge på at dæmonisere dem, der kritiserer den store hvide økonomi for at fremme kulturel ørken og økologisk ruin, homogenitet og grænseløs tilbedelse af markedets rationalitet. Markedsfundamentalismen manifesterer sig i italesættelsen af markedets kritikere som racister og farlige nationalist. Markedsfundamentalismen angriber og underminerer på mange måder de naturlige og kulturelle forskelle uden at indrømme, hvor mange af disse kvalitative forskelle og kulturelle mulighedsbetingelser der forsvinder i forlængelsen af den store hvide økonomis udbredelse²⁷. Markedets prin-

²⁷ Turismen er som kultur sigende for den selverkendelse, der viser sig hos de allestedsnærværende købestærke vesterlændinge efter hånden som de når frem i verden. De vælger at se sig selv som bidragydere til og vidner til kulturelle forskelle, uden at indrømme, at de som part i arrangementet, som køber af kulturforskelle, sætter udbyderen i rollen som sælger. Massai-krigeren der opfører sin springdans, den symbolske manddomsprøvelse 3 gange om dagen, er del af den globale turisme, dvs. del af den globale ferieindustri billede på fremmede kulturer, og dansen er ikke andet end turismens egen kultur. Turisterne holder sig til de beskyttede zoner, hvor de fattige afrikanere ikke kan gøre dem noget ondt, selv om de på grund af vestlig økonomisk og politisk indflydelse lever i dybeste fattigdom, og selv om de af samme grund ikke vil kunne respektere de riges ejendomsret. Råvarer, ressourcer som fisk, tømmer, ædelmetaller, mennesker udnyttes på det groveste af de gamle industrilande, og på måder som ikke indgår i turismens fokusering på kulturforskelle. Man kommer til Afrika og flyver derfra igen med fortællingen om, at man har givet den fattige afrikaner lidt af sin rigdom, hvilket de fattige smilende tjenere da også signalerer over for turisterne. Men de højtflyvendes penge går primært til de få og til bestikkelsen af de korrupte ledere, vestens vasaller, i et samarbejde der gør det muligt for de i forvejen velstillede at udnytte regionen og bruge sin magt til at forhindre andre end dem selv i at udvikle økonomien til afrikanernes fordel.

ciipelle lighed og frihed for alle medfører konkret noget helt andet end ubegrænset rigdom og respekt for forskelle, hvilket langt fra er identisk med tolerance og ligeværd. Forudsætningen for ligeværd og lighed er forskelsløshed i kommerciel forstand, hvor kun de akkumulerede nominelle værdier er tilbage som mål for de værdier, der gik under for markedet, væksten og forbruget af dem.

Mennesket har da også fået en uhyggelig fornemmelse for jordens lidenhed og skrøbelighed. Det kan derfor ikke rigtigt få luft i det nære. Kompensationen for denne klaustrofobiske uhygge manifesterer sig i jagten på det universelle, den globalt gældende og allestedsnærværende købekraft, der netop underminerer de globale og fælles livsbetingelser i og med at den er blevet et socialt vilkår. Det opleves måske, som om det var muligt at flygte fra jordens grænser ved at flyve rundt om den, men uanset hvor hurtigt jetmaskinen bevæger sig, og hvor nærværende de højtflyvendes købekraft er over alt samtidigt, så ændrer det ikke på jordens udstrækning. Luften bliver blot dårligere og jorden mister ufattelige muligheder og rigdomme med de riges klaustrofobiske jagt på rigdom og frisk luft.

Det kan godt være, at en hvis tillid til pengemediet, den universelle købekraft, er udtryk for social sundhed, men denne tillid slår over i det patetiske, der hvor troen på uendelig økonomisk tilvækst er blevet målet i sig selv. Det er let at se incitamentet for den enkelte i at forøge sin egen købekraft; at se det som et bidrag til det fælles bedste. Alle andre er jo også ude efter alle andres penge. Men det gør altså ikke pengene eller den pengeøkonomiske vækst til det adækvate udtryk for udviklingens retning.

Hvis ikke den enkelte troende troede på pengenes funktion, så ville pengene heller ikke have deres funktion i det nære. Hvis den enkelte ikke ville afgive sine ydelser og varer mod betaling for penge i sikker forvisning om, at andre også vil afgive deres ydelser og varer mod betaling i mønt, så var pengene, den konkrete møntenhed, uden værdi. Penge er og bliver et byttemiddel, uden særlig værdi i sig selv, men af uoverskuelig betydning for udvekslingen af varer og tjenesteydelser i hele det sociale udstrækning.

Inflationen i efterspørgsel på købekraft/penge forhindrer økonomisk inflation lige som motivationen for at betale og modtage betaling i systemteoretisk forstand er udtryk for det pengeøkonomiske

systems umiddelbare omverden; motivationen er en nødvendig forudsætning for pengenes funktion som betalingsmiddel

Hvis den analytiske metode skal anlægges på det økonomiske system, så må man finde det for systemet vitale grundelement, det hvorunder analysen ikke kan gå, uden at genstanden for opmærksomhed forsvinder for blikket. Og hvis det økonomiske system er et socialt system, et kommunikationssystem, så har det ingen fysisk udstrækning, eller rettere det fysiske er ikke at identificere med selve det økonomiske, selv om det fysiske måske nok på et utal af måder kan tematiseres og ses som forudsætningen for det økonomiske.

Grundelementerne i det økonomiske er hændelser, dvs. betalinger. Selve betalingen opstår på baggrund af en omverden af forudsætninger, falder som betalingsevne, der skifter hænder, efterlader motivation for modtagelse af betaling og genererer betalingsevnen i en og samme hændelse uden i noget væsentligt omfang at ændre fysisk på verden²⁸. Indehaveren af betalingsevnen, pengene, står i kredit i forhold til resten af verden, for så vidt resten af verden er motiveret for at modtage betaling, overtage betalingsevnen ved afgivelse af ydelser og eller varer for

²⁸ Selve betalingen ændrer ikke i nævneværdigt omfang på verdens fysiske tilstand. Men den umiddelbare omverden, som er relevant i forholdt til pengenes symbolik, betalingsevnen, og motivationen for at afgive og modtage betalingsevne, den er igen koblet op på verden, strukturerende for hvordan verden så at sige organiserer sig omkring pengeværdierne. Hvis man ud fra en mangfoldighed af realitetsprincipper ser på relationen mellem system og omverden, så er det tydeligt, hvordan omverdenen til det økonomiske system påvirkes af pengene. Realiteten omkring pengenes symbolværdier og dens selvorganisering omkring dem er påfaldende. Den moderne fysik beskriver det fysiske som struktureret/organiseret potentiale for forandring(arbejdsevne) og enhver konkret forandring/proces som realiseringen af dette potentiale. Kapitalen kan parallelt hermed beskrives som mere eller mindre bundet potentiale for forandring. Det ligger lige for at graddele kapitalen i forhold til arbejdsevnenes likviditet. Parallellen mellem pengenes likviditet og fysikkens opdeling mellem arbejdsevnenes grader af bundenhed er let at få øje på. Over alt i økonomien finder vi kapitalen struktureret som mere eller mindre bunden potentiale for forandring/skabelse af attråværdige tilstande. De gamle industrilandes kapitalapparat henligger i en tilstand, hvor de klart kan beskrives som opstået i en tid hvor olien flød i rigelige mængder. De er anlagte som store tarmsystemer, hvis primære funktion er at omforme fossile brændsler til drivhusgasser. De tilhører fortiden, men hele den vestlige verden bruger den herskende økonomiske og politiske orden på at sikre sig adkomsten til de sidste ressourcer af olie i Mellemøsten, hvor 2/3 af de kendte oliereserver findes. Koncentrationen af vestlig militærmagt i og mangfoldigheden af uhellige alliancer med regionens despoter, der smøres og bestikkes i et væk ud fra vestens formålmæssigheder, fortæller alt om den gamle verdens kapitalstruktur, og denne struktur bruger på den måde mere energi på at opretholde sig selv, end på at ændre sig af hensyn til de mulighedsbetingelser, der forsvinder i takt med forsøgene på at opretholde sig selv. Det kan ikke betale sig andet, siger økonomerne; den iboende ordens rationalitet er del af systemets indre tvang, og kan ikke bruges til at beskrive systemets grænser for gyldighed, der hvor gyldigheden betinges af evnen til at beskrive systemets bevarelse af egne eksterne mulighedsbetingelser, og dermed sig selv på længere sigt. Den økonomi, som var baseret på afbrændingen af fossilt brændsel, er selv ved at ende op som fossile aflejringer, uden evne til at tilpasse sig den realitet, som det moderne samfund har skabt i forlængelse af den økonomiske realitet. Realitetens økonomi af i dag er ikke økonomiens realitet af i dag, og endnu mindre i morgen.

den. Den elementære økonomiske hændelse, betalingen, reorganiserer og skaber forudsætningen for gentagelsen af betaling. De samme penge kan bruges som betaling igen og igen. Hændelsen, betalingen, genskaber forudsætningen for gentagelsen i og med betalingen: De samme penge skifter hænder igen og igen (betalingen er systemets analytiske mindstelement).

Den i forhold til det økonomiske system umiddelbare omverden er motivationen for det at afgive og modtage betaling²⁹. Motivationen tilhører ikke selve systemet, er ikke systemets vitale elementer, det som systemet består af, altså betalingerne. Det kan godt være, at motivationen skifter med betalingen, at købekraften forskubber sig, at debet- kreditrelationerne konkretiserer sig anderledes med betalingen; men det er netop ikke motivationen, der skifter hænder med betalingen, det er købekraften. Uden den umiddelbare omverden, motivation for at afgive og modtage betaling, så ville det økonomiske systems funderende hændelser, elementerne, heller ikke have fundet sted, genopstå som det ser ud til at ske med nødvendighed i det sociale. Det økonomiske systems elementære hændelser ville ikke reproducere uden dets umiddelbare omverden af motivation for at modtage og afgive betalingsevne.

Inflation i efterspørgsel (motivation for at modtage betaling) på penge forhindrer økonomisk inflation; bevarelsen af motivation for at betale og modtage betaling bærer pengenes værdi. Efterspørgslen på penge er forudsætningen for pengenes værdi, deres funktion som betalingsmiddel. Hvis alle behov var dækket uden om pengeøkonomien, så ville det økonomiske system være overflødigt, umuliggjort.

Penge er efter opgivelsen af guld- og sølvfoden for ca. 40 år siden ikke noget værd i sig selv. De er kun mål for værdi, byttemiddel, et kommunikationsmedie.

²⁹ Beskrivelsen af det økonomiske system er hentet fra Niklas Luhmanns bog, "Die Wirtschaft der Gesellschaft", fra 1986. Her udfolder han den mest gennemførte eksemplificering af systemteorien på et funktionssystem, nemlig det økonomiske system, der beskrives som et autopoietisk socialt system, uddifferentieret på baggrund af sit eget symbolsk generelliserede kommunikationsmedie, nemlig pengene.

Mangelens afskaffelse opløser forudsætningen for økonomisk værdi – Økonomisk værdi forudsætter mangel

Forudsætningen for at pengene har funktion er, at de er begrænsede, at de forefindes som det knappe byttemiddel, der regulerer og betinger adkomsten til andre knappe ressourcer. Ikke nok med at der må være knaphed på varer og ydelser, men adkomsten til de begrænsede goder må betinges af betalingsevnen, dvs. pengene³⁰. Og pengene må selv være en knap ressource, ellers er der ikke motivation for at modtage betaling for afgivelse af de knappe ressourcer, der hvor de måtte findes.

Overskuddet i økonomisk forstand et sted betinges af mangel andre steder, hvad ydelser, varer og penge angår. Absolut overflod og afskaffelsen af efterspørgsel på en ydelse, en varer eller en naturressource, er det samme som overflødhed, inflation, fallit, underskud og mangel i økonomisk forstand, for dem der måtte have haft ambition om at kunne afsætte netop det, der er overflod af.

Den arbejdskraft, der findes i overflod, har ingen værdi på markedet for arbejdskraft³¹. Den luft vi indånder, har ingen pengeøko-

³⁰ John Locke beskriver sammen med andre hvordan den private ejendomsret er forudsætningen for rigdom såvel som kilden til mangel. For der, hvor der ikke er grænser for, hvor meget den ene kan eje, der vil fordelingen altid være skæv. Den enes rigdom betyder den andens fattigdom, motivet for at tilstræbe andres besiddelser opstår samtidigt med retten til uanede besiddelser.

³¹ I det markedsøkonomiske udgangspunkt er ethvert individ potentiel aktør på markedet, for arbejdsevnen er privat ejendom, og kan altid udbydes på markedet, hvorved ethvert individ pr. definition er potentiel/principiel aktør på markedet, hvis man går ud fra, at alle har en salgbar arbejdsevne. De konkrete problemer opstår, når markedet, som det altid har været, ikke kan opvise den efterspørgsel på arbejdskraft, der skal til for at sætte en løn, som udbyderen af sin arbejdskraft har brug for, for at opretholde sig selv. Der har altid været arbejdsløshed, der hvor pengeøkonomien har lagt beslag på livsbetingelserne. I dag er den større end nogen sinde. Konsekvenserne ses som revolutioner i f.eks. Nordafrika. Arbejdskraften må da gå under for markedet, hvor markedet er realitetsprincippet, eller arbejderne må slå sig sammen, således at ingen tilbyder sig på markedet uden at der enten sørges for de udkonkurrerede med overførselsindkomster eller for mindre end det der skal til for at opretholde arbejderne (familien, staten og andre organisationer og former for subsistensøkonomi har altid været der som markedets suppleant i forhold til det at holde liv i overudbuddet af arbejdskraft. Det ved man godt, og holder derfor en dør åben til de fromme og godheden selv, uanset hvor fast man er i mælet omkring markedet som det egentlige realitetsprincip på den monetaristiske fløj inden for markedsfundamentalismen). Arbejdsgiversiden hævder i den sammenhæng, at udbuddet af arbejdskraft på markedets vilkår skaber sin efterspørgsel. Jo større udbud af arbejdskraft, des større efterspørgsel på den vil der være. Arbejdsgiversiden har svært ved at anerkende den efterspørgsel, dvs. den købekraft der falder i hænderne på arbejdstageren som livgivende efterspørgsel på højde med deres egen i økonomisk forstand. Arbejdsgiversidens egen efterspørgsel fremstilles som stimulerende på efterspørgsel på ydelser, arbejdsindsats, hvorimod arbejdstagersidens efterspørgsel ifølge arbejdstageren ikke stimulerer så meget, hvor arbejdstageren helt modsat sagtens kan se sin egen løn, sine penge, som købekraft der skaber efterspørgsel på arbejdskraft, og dermed grundlag for indtægt. Her ser man uoverensstemmelsen mellem Milton Friedmans økonomiske filosofi og John Meynard Keynes økonomiske filosofi karikeret. Det er ikke undertegnede intention at være retfærdig i forhold til denne interne diskussion. Pointen i dette essay er snarere

nomisk værdi, det grundvand, som vi drikker gratis, har ingen værdi, livet, som ikke er resultat af pengeøkonomiske transaktioner, er værdiløst i økonomisk forstand. Livet er, hvad de fleste aspekter angår, værdiløst i økonomisk forstand, og det bliver ikke nødvendigvis rigere af, at der bliver sat pris på det, eller ved at der skal betales for det, som før var der i overflod. Med ødelæggelsen af de ressourcer, der før var der i overflod, bliver de resterende ressourcer til knappe goder, der kan omsættes for penge. Den økonomiske vækst har ført til mangel på jord, vand, luft, fritid, rum, og meget andet. Hvad der før var i overflod, som dengang ingen værdi havde i pengeøkonomisk forstand, er siden blevet til pengeøkonomiske aktiver. Den økonomiske vækst vidner på ingen måde om mangelens afskaffelse eller om at vi bliver rige, bare fordi flere ressourcer falder ind under det, der må betales for, for at få adgang dertil. Tværtimod, så er den pengeøkonomiske omsætning af meget af det, der før var overflod af, resultat af at forbruget har skabt mangel, at øget omsætning fører til fattigdom, at et større BNP er udtryk for den hastighed hvormed den økonomiske omsætning betyder større fattigdom. Det vand der må betales for, som før var der i rigelige mængder, rent og gratis, indgår i dag i den økonomiske omsætning. De mennesker, der bliver syge af stres og jag i deres forsøg på at blive en kommerciel succes, de indgår i sundhedsindustriens økonomi, og behandlingerne af de moderne "velfærdssygdomme" tæller positivt i bruttoproduktet, den pengeøkonomiske omsætning, det eneste mål for værdi, der tages alvorligt af de kommercielle mediers indikatorer for værdi og af de politikere, de lever af at beskrive forbrugerens stinkende forbrug og svineri som løsningen på ethvert problem.

Der er absolut ingen entydig lineær relation mellem pengeøkonomisk vækst, omsætning, og omfanget af livets mangfoldige former for indhold af kvalitative forskelle og mulighedsbetingelser. Vækst i økonomisk forstand er mindst lige så anvendelig som indikationen for den hastighed, hvormed menneskeheden og resten af jordens levende væsner mister sine livsbetingelser. Global opvarmning, havvandsstigninger, arternes uddøen, ændringer i atmosfærens indhold af ilt, akkumulering af radioaktive stoffer, oparbejdelsen af atomvåbenarsenalerne, som befinder sig i de vaklende nationers varetægt, den mentale forarmelse og undermineringen af de kulturelle forudsætninger for at kunne finde mening i tilværelsen og meget andet, kan beskrives i forhold til og som resultat af den udbredte form for markedsfundamen-

den, at begge teorier er for fikseret i stimulans, og derfor evigt understimulerede; alt for motiverede for at modtage penge.

talisme, som de økonomisk højestflyvende praktiserer og foretrækker at beskrive som det karakteristiske ved sig selv.

Pengeværdien knytter sig til knaphed, mangel. Afskaffelsen af mangel-situationen ville være det pengeøkonomiske systems afskaffelse. I det liv, hvor mangelen er afskaffet, er pengene lige så værdifulde, som der er afsætning på Saharas sand i Saharas ørken. Der er tale om en logisk sammenhæng og en utopi (afskaffelsen af mangelen), hvor det ene (overfloden) ikke udelukker det andet (mangel). Rigdom er i abstrakt pengeøkonomisk forstand betinget af konkret mangel. Penge som mål for værdi er et paradoks, og ikke den entydige indikator for rigdom, som vi forveksler dem med. Når vi har svært ved at se det til dagligt, så skyldes det, at vi primært fokuserer på værdierne i kraft af pengenes symbolik. For at se det, må man orientere sig ud fra andre former for rationalitet og i kraft af anden symbolik. Disse alternative anskuelsesformer og former for rationalitet er fremmede i forhold til pengenes rationalitet og symbolik. Alternativet til pengenes symbolik er alle de diabolske betydninger og former for indikation af værdi. Man må huske, at når disse alternativer dæmoniseres, så sker det i kraft af en symbolik, der selv falder som genstand for opmærksomhed. Det vi gør her, er sådan set at etablere en ekstern referenceramme med forsøget på at tematisere den økonomiske rationalitet og symbolik. Denne ramme skal gøre det muligt at reflektere over den økonomiske rationalitet og symbolik som en blandt andre, f.eks. over det, at det kan lade sig gøre at referere til den økonomiske symbolik som udtryk for det diabolske i forhold til f.eks. moralens symbolik for det gode henholdsvis det onde.

Alternativet til pengeøkonomien (diabolske betydninger i relation til pengenes symbolik)

Alternativet til pengeøkonomien er ikke kun denne utopi³², men den såkaldt sorte økonomi, dvs. de former for udveksling, transformation og transport, der sker ureguleret af det pengeøkonomiske system, ureguleret af det globale marked, den store hvide økonomi³³.

Størstedelen af det, der kunne kaldes livets økonomi, er stadig sort, dvs. usynligt i pengeøkonomisk forstand. Selve kvalificeringen af pengenes værdi, den kvalificering, der sker i den umiddelbare omverden til pengesfæren, er selv sort i økonomisk forstand, den er ikke selve betalingen, selv om den f.eks. i form af motivation for at betale er med til at betinge værdien i økonomisk forstand, pengeværdierne med sine priser. Det handler om at kunne skelne mellem økonomi, økonomisk værdi, og omverdenen med dens mangfoldige former for kvalificering af værdi, der slet ikke er pengeøkonomiske. Det handler om evnen til at kunne se den i snæver pengeøkonomisk forstand systeminterne symbolik i modsætning til andre former for kvalificeret indikation af værdier og kvaliteter, dvs. alle de diabolske betydninger for værdi i forhold til de kun pengeøkonomiske.

Det kræver en distanceret form for refleksion, der f.eks. kunne tage udgangspunkt i modstillingen mellem ”realitetens pengeøkonomi sat over for pengeøkonomiens realitet” eller ”den særligt økonomiske

³² Ophævelsen af enhver form for mangel og dermed ophævelsen af pengeøkonomiens mulighedsbetingelse.

³³ Pengenes symbolik kan sættes i det diabolske perspektiv på en mangfoldighed af måder. Men i økonomisk forstand har den sorte økonomi patent på betegnelsen, det diabolske, i forhold til pengeøkonomien, den store globale hvide pengeøkonomi. Begreberne er værd at arbejde med, for at udvikle forudsætningen for en distanceret refleksion over økonomien i det hele taget. Det drejer sig om meget andet end skattesnyd, eller argumenterne for eller imod ulovligheder af den art. På den måde er begreberne belastede, når man ønsker at stille legitime alternativer op til pengeøkonomien. Det er på ingen måde intentionen med dette essay at argumentere for det moralsk og rationelt forpligtende i at snyde stat og kommune for skatteindtægter, langt fra. For at forvirre begreberne yderligere, så kan det nævnes, at mindre end 25% af de virksomheder, der er aktive her til lands, betaler selskabsskat. Det sætter en fed streg under budskabet om, hvor umuligt det er at kontrollere, beskatte og begrænse den store hvide økonomiske aktivitet ud fra f.eks. hensynet til natur, tredjepart i forhold til udbuddets og efterspørgslens to sider. Det drejer sig om at få øje på alternativet til pengeøkonomien slet og ret, lige som det drejer sig om at sætte den grænse, der gør det muligt at tale om økonomien som problem frem for det kun at orientere sig mod økonomien, som om dens problemer var alment gyldige og overordnet forpligtelse i forhold til alle andre problemstillinger. Forudsætningen for at kunne perspektivere de økonomiske problemer er evnen til at identificere dem som økonomiske, dvs. som tilhørende og funderet i en intern symbolik, der ikke har patent på mening. Denne evne, denne forudsætning glimrer ved sit fravær i den stort anlagt kommerzialiserede sociale selvbeskrivelse.

form for opportunitet sat over for andre former for opportunisme, økonomiske eller ej” osv.

Det moderne samfunds kommunikation er ikke primært af økonomisk art, selv om det økonomiske system på et utal af måder er vævet sammen med det moderne samfunds måde at realisere sig selv på.

Naturen med dens fysiske og biologiske lovmæssigheder, kommunikationen over internettet, og kaskaderne af alternativ systematisk kognitiv art findes skam, og kan ikke reduceres til det økonomiske, lige som der har været sort aktivitet i økonomisk forstand hele vejen op gennem evolutionen og fortsat findes et hav af forskellige måder at orientere sig lukrativt og opportunistisk på, som måske kan associeres med og sættes i relation til de basale pengeøkonomiske hændelser, men som altså på ingen måde kan identificeres med dem, dvs. defineres som betalinger med penge.

De i forhold til de kommercielle massemedier uafhængige former for globalt koordinerede formidlinger af informationer og tankestrukturer vokser i disse tider på bekostning af dem, der har været betinget af de kommercielle mediers magt og primært pengeøkonomiske realitetsprincipper. Tænkningen og læsningens kvalitative kvantespring sker ikke i de traditionelle kommercielle massemedier, og slet ikke når det drejer sig om evnen til at se og reflektere over de snævert pengeøkonomiske aspekter i tilværelsen eller tage bestik af dem og ændre på realiteten, økonomiens realitet og realitetens økonomi. Den mere videnskabeligt udviklede evne til at skelne mellem økonomi, herunder mellem den hvide og den sorte, pengeøkonomiens symbolik og de diabolske former for økonomi i relation hertil, kan ikke ske på de vilkår, som de kommercielle massemedier tilbyder. Dertil orienterer de sig alt for økonomisk!

Evnen til at beskrive økonomiens positive og negative eksternaliteter tilhører slet ikke økonomiens fagvidenskab, der i det store og hele er forfalden til markedets lovmæssigheder, dvs. ude af stand til at skelne mellem økonomiske og videnskabelige kriterier for at antage en beskrivelse af økonomien og alt andet. Således forsøger fagøkonomien at reducere spørgsmålene om økonomiens positive og negative eksternaliteter til et spørgsmål om pris med intentionen om at reinternalisere det eksternaliserede i prisdannelsen igen. Den kan

det eksternaliserede i prisdannelsen igen. Den kan simpelt hen ikke forstå, at prisen ikke behøver at svare til noget³⁴.

Inden for de kommercielle fremstillinger af markedet er tænkningen determineret af behovet for at være på, at slå igennem i selve ”gudstjernen”, tilbedelsen af forbrugeren, der på markedet bestemmer over liv og død, behovet for at brænde igennem på markedets betingelser, bekræfte markedet som realitetsprincip, behovet for at blive noget i sakral³⁵ forstand, dvs. pengeøkonomisk. Symbolikken dominerer de kommercielle mediers selvreferencer såvel som deres fremmedreferencer. Beskrivelsen af det pengeøkonomiske system falder økonomisk i systemets interne betydninger. Her falder betragtningen og kvalificeringen af dens gyldighed som viden, videnskabelig eller ej, på baggrund af en rationalitet, symbolik, der først og fremmest er båret i systemet, det økonomiske, hvor pengenes symbolik bærer referencerne. Beskrivelserne af det økonomiske system og dets forudsætninger reduceres af systeminterne grunde selv til økonomiske aktiver (budskaberne gyldighed søges implicit retfærdiggjort af om der er afsætning på dem, ”som om” forbrugeren var gud, ”som om” afsætningen var udtryk for, at den sociale selvbeskrivelse gik op i en enhed af ultimativ økonomisk rationalitet), eller også diskvalificeres deres gyldighed i overensstemmelse med systemets indre nødvendighed, under henvisning til, at de er urentable, ”uøkonomiske”, at beskrivelserne selv er dårlige aktiver. Beskrivelserne bekræfter det økonomiske systems symbolik, pengene, og pengeværdierne, frem for at beskrive symbolikken. Evnen til at vurdere systemets eksternaliteter går under for spørgsmålet om økonomisk værdi, dvs. den falder internt på baggrund af systemets interne forudsætninger for mening og betydning. Forudsætningen, for at kunne beskrive det økonomiske system i videnskabe-

³⁴ Herman E Daly taler om at internalisere eksternaliteterne i priserne via afgifter og skatter. Han har blik for det inkommensurable mellem den systeminterne symbolik og det den indikerer, men forfalder alligevel til en forestilling om det mulige i at sætte pris på det, der ikke falder som prissat af køber og sælger. Desuden skriver han om det økonomiske systems optimale volumen, som om der var fysiske grænser for pengenes talværdier. Mit forslag går i en anden retning. Det pengeøkonomiske systems problemer kan kun gøres mindre ved at begrænse det pengeøkonomiske systems funktion. Dvs. ved at åbne for den sorte økonomi. Begrebet sort økonomi er belastet, og det skal understreges, at der ikke tænkes på skattesnyd.

³⁵ Associationerne til det religiøse skulle være til at få øje på. Det er absolut heller ikke nogen hemmelighed, at den økonomiske rationalitet her fremstilles som noget, der er, og som bestemmer hvad der virker socialt. Men den økonomiske rationalitet beskrives ikke som hverken mere eller mindre rationel og forpligtende end andre former for rationalitet. Tværtimod reflekteres der over den, der hvor den ideologiseres, hvor markedet bliver et realitetsprincip, for der virker den slet og ret bag om ryggen på iagttageren, determinerende for hvad der kan ses, som ethvert andet ”dyr i åbenbaringen”. Det er budskabet i dette essay, kvalificeret som sandt i egen referenceramme, eksternt i forhold til de kommercielle succeskriterier.

lig forstand, er på den måde gået under i systemet, lige som det videnskabelige system, forskningen, under indflydelse af især de sidste 20 års markedsfundamentalisme er blevet reduceret til statsfinansieret produktudvikling for erhvervslivet. Der forskes stort set ikke længere i relationen mellem markedsøkonomi og samfund. Samfundet er af ideologiske grunde reduceret til en overbygning på den statsfinansierede markedsøkonomi i nogle essensmystificerende forklaringsmodeller, der ikke lader den dialektiske materialisme noget efter hvad fundamentalisme angår. Staten har nationaliseret risiciene for aktørerne bag finanssektoren og udviklingen af produkter, industrier og prospekter, imens forbrugerejede, statsejede og kommunale aktiver er blevet privatiseret under henvisning til det af ideologiske grunde illegitime i at offentligt og forbrugerejet virksomhed virker både økonomisk og bæredygtigt. Avancen ved den privatøkonomiske aktivitet tilfalder de private aktører, imens tabene på markedet nationaliseres på ethvert niveau under højtidelige lovprisninger af det hensigtsmæssige i at fremme incitamentet bag det private initiativ, det økonomiske overskud, bundlinien. Det er meget let at se, hvordan den stort italesatte økonomisk politiske dagsorden er skabt af en uheldig alliance mellem de store privatøkonomiske interesser, deres korrupte medarbejdere i det politiske system og de kommercielle medier, der styrer de gamle industrilandes sociale selviscenesættelse på de områder, som de identificerer deres interesser med. Markedsfundamentalismen kan formuleres på mange måder, men kernen siger noget i retning af at: "Hvad der er godt for den enkelte på markedets betingelser, det er godt for alle andre". Det forhold, at de økonomisk højtflyvende hænger med numsen nedad i økologisk og social forstand, det passer dog ikke ind i dogmatikken. Det husker de troende at glemme, når de iscenesætter sig selv.

Den kritiske tænkning, det diabolske, refleksionen

Tænkningen er og bliver diabolsk i forhold til de forskellige referencerammer, når de falder som tema for refleksionen. Der hvor tænkningen indskrives sig som performativt ekskluderet fra pengeøkonomien, opdager den samtidigt, at den har mulighed for at kvalificere sin viden som videnskabelig, ved eksplicit at underkaste den sine egne metodiske og teoretiske kriterier for at kvalificere som viden som videnskabelig viden. Hvor anden viden om det økonomiske system naivt identificerer sine beskrivelser som egnede eller uegnede ud fra kravet om at bidrage til, eller held med at få andel i, den økonomiske rigdom, vækst og udvikling målt i penge, der reducerer beskrivelserne sin egen gyldighed til et økonomisk aktiv, blind for de spørgsmål, der handler om

økonomiens eksternaliteter, det økonomiske systems omverden, og står uden evne til at sammenligne virkningerne af forskellige typer af økonomi, og disses effekter og betydning for omverdenen, herunder de af omverdenen kvalificerede værdier. Den pengeøkonomiske rationalitet formår ikke at tematisere omverdenen som andet end økonomiske aktiver og passiver. Den står blind over for det forhold, at det ikke kun er et spørgsmål om at få råd til, eller et spørgsmål om det økonomiske i at tage vare på, f.eks. selve det økonomiske systems mulighedsbetingelser. Den er blind for det, at der måske slet ikke er plads til den type økonomisk aktivitet, som vi ser, og at det derfor drejer sig om at indskrænke denne økonomi, frem for at orientere sig økonomisk lukrativt og ekspanderende på sygdommens præmisser, så at sige.

Det forhold at de økonomiske problemstillinger kun er økonomiske, og at de ingen forpligtende karakter har i anden social forstand, end netop i økonomisk forstand, ja det overstiger økonomernes og de økonomisk tænkendes fatteevne. Økonomien er et problem. Der findes økonomiske problemer. Problemet er at økonomien smadrer sine forudsætninger, fordi den determinerer den sociale adfærd, hvor det sociale identificerer sig med de økonomiske problemer, hvor det økonomiske kunne isoleres til det økonomiske, begrænses, isoleres, sættes i perspektiv, relation, både til sig selv med distinktionen mellem sort og hvid økonomi, men også i forhold til alt det aldeles uøkonomiske.

Det forhold, at forstanden ikke finder det værd at forholde sig til andet end det, der findes for den fattige forstand, og derfor ikke kan se, at der findes forhold, som er til at forholde sig til, som den ikke kan forholde sig til, det overstiger den fattige forstand, herunder den økonomiske forstand.

De former for betydning, der falder i omverdenen, og som f.eks. kunne være med til at underminere eller i det mindste være med til at understrege begrænsningerne i pengesymbolikkens gyldighed, er fremmed land, eller at sammenligne med tilbageskridt, destruktion og terror i intern pengeøkonomisk forstand.

Det kan refleksionen over den kun økonomiske form for kognitiv performance se for sig, beskrive i økonomisk diabolske betydninger. Den økonomiske rationalitet og symbolik bliver her til tema, sat ind i en anden referenceramme end den økonomiske symboliks. Refleksionen distancerer sig fra det iagttagede, frem for at forlænge det eller performativt at gå op i det, bekræfte det.

De virkeligt videnskabeligt kvalificerede beskrivelser af pengeøkonomien falder på alt andet end den økonomiske rationalitets egne præmisser, dvs. den kompetente videnskabelige beskrivelse af pengeøkonomien er ikke selv økonomisk, bundet op på pengeøkonomiens systeminterne symbolik. Den kvalificerede autonome videnskabelige beskrivelse af det økonomiske system og dets relation til omverdenen er diabolisk i forhold til økonomiens symbolik. Videnskaben om det økonomiske er diabolisk i forhold til økonomiens symbolik.

Den i mere videnskabelig og social forstand bredere form for forpligtende viden om det økonomiske system falder uden for den økonomiske rationalitet med de betydninger, der betinger sin egen gyldighed af distinktionen mellem lukrative og mindre lukrative bud på sammenhænge. Budskabet, om at den enkeltes succes i økonomisk forstand er aldeles uforenelig med hensynet til menneskehedens almene mulighedsbetingelser af naturlig og eksistentiel art, det handler om, at selve den rationalitet, der præger økonomien, er selvnegerende, og dette budskab kan ikke sælges, selv om det tilhører en rationalitet, der er den kun økonomiske rationalitet overlegen og dermed udtryk for en sandhed, der er højere end den økonomiske rationalitets.

Det tilhører den videnskabeligt kvalificerede viden om markedet for politiske og kommercielle budskaber, at sandheden om markedets evne til at tage vare på sine egne mulighedsbetingelser ikke kan sælges. Sandheden om det, at sandheden om markedet ikke kan sælges på markedet, bliver i markedsfundamentalistisk forstand til falsk viden, for som man argumenterer; markedet bestemmer, hvad der er lukrativt eller ej, hvad der kan sælges eller ej, og de budskaber, der ikke kan sælges, de er falske i markedsfundamentalistisk forstand.

At budskabet ikke er kvalificeret som sandt på markedets betingelser, at det ikke falder bestemt af markedet, at bestemme, hvad der gælder om markedet i videnskabelig forstand, det falder uden for det, som markedsfundamentalisterne forstår. Det tilhører en anden verden. Og, hvad der ikke kan betale sig at forholde sig til, i markedsfundamentalistisk forstand, det er ikke værd at forholde sig til.

At fundamentalisterne i forsøget på at overleve økonomisk tenderer mod at smadre selve det økonomiske systems forudsætninger, muligheden for pengeøkonomi og økonomisk rationalitet, og at den snævert økonomiske rationalitet dermed tenderer mod at underminere sig selv,

ja det falder uden for det økonomisk lukrative, de økonomiske beskrivelser. Budskabet om markedsmekanismernes selvnegerende karakter er uøkonomisk, ergo må man orientere sig uøkonomisk for at sætte en stopper for selvdestruktionen. De økonomiske vinderes succes er ikke alle andres succes, selv om påstanden om det sælger hysterisk godt hos de økonomisk højtflyvende. Vindermentaliteten er en tabersag, ikke bare for dem der er besat af den.

Den økonomiske rationalitets selvnegerende tilbøjelighed kan beskrives i kraft af videnskaben, der på den måde kommer til udtryk som en rationalitet, der er den kun økonomiske overlegen. Markedsfundamentalismen er ikke i stand til at medtænke sin egen snævre rationalitet i en kontekst, sådan som f.eks. den mere forpligtende systemteoretiske videnskab om markedsfundamentalismen kan. Videnskaben kan forklare sig selv som udtryk for en rationalitet, der er den kun økonomiske rationalitet overlegen. Således kan man beskrive, at dem, der individuelt og i overensstemmelse med det moderne samfunds individualistiske økonomiske succeskriterier lever for at maksimere sit forbrug, måske nok er en succes i snæver økonomisk forstand, men at deres succes, set ud fra en højere rationalitet end den kun økonomiske, mangler den forpligtende karakter, som de økonomiske bøjer sig for. De økonomiske bryster sig af de mange ferier, deres store huse, store biler, deres smykker, sommerhuse, fine vaner, omsætning af eksotiske fødevarer m. m. Danskerne er netop udråbt som tilhørende den nationalitet, der har det tredje største forbrug af jordens absolut begrænsede ressourcer og CO₂-udslip³⁶. Men danskerne fortsætter med at orientere sig mod deres sociale situation, som om det eneste, det kunne dreje sig om, netop er at forbruge sig ud af den mangel, man altså er tæt på at være verdensmester i at skabe på ressourcer, frisk luft og livsrum her på planeten med sit forbrug.

Danmark har ikke bare den største produktion og eksport af svin, men danskerne tilhører selv kategorien, verdens tredje største svin på jord. Fortæl det til befolkningens medier og politiske repræsentanter, og de vil svare: ”Vi må producere og forbruge noget mere, så vi kan få råd til at tage os af svineriet”. Livet i stien sætter den referenceramme, der bestemmer, hvad svinene kan se, og især hvad de ikke kan se. Det glo-

³⁶ Verdensnaturfonden udgav en rapport i slutningen af 2010, der dokumenterer sort på hvidt, at danskerne stik modsat af hvad de selv mener, tilhører en nationalitet, hvis gennemsnitlige forbrug af jordens absolut begrænsede ressourcer og påvirkning af atmosfæren med CO₂ kun overgås af Saudiarabere og borgere fra Qatar.

bale svineri er betinget af det ekstremt snævre perspektiv på problemerne, som hersker i svinestierne rundt om.

I det politiske system, der først og fremmest er optaget af den snævert økonomiske rationalitet, der betaler man i dyre domme erhvervslivet, de kommercielle medier, og de korrupte forskere, for at formidle løggen om, at det er et spørgsmål om at få råd til at tage sig af de utilsigtede virkninger ved de højtflyvendes egen adfærd. Det er ingen tilfældighed, at Bjørn Lomborg på den konto har modtaget 143 millioner kr. over den periode, hvor VKO-regeringen har siddet. Man er klar over, at markedsfundamentalismen ikke kan klare sig uden subsidierede former for ideologisk italesættelse af et billede på videnskabeligheden bag sig. Markedsfundamentalismen som ideologi er afhængig af statsstøtte, lige som det marked er, som man tilbeder, bærer og ser for sig som løsningen på alverdens problemer. De troende i det politiske system flytter bjerget/markedet hen over sig med statsmidler på en måde, så alt risikerer at gå under for lortet! Se, siger de, fortabt i troens genstand: "troen flytter bjerge"!

Det, at den snævert økonomiske rationalitet kun har gyldighed på egne forudsætninger, det kan ikke forklares i pengeøkonomisk forstand, for det er ikke og det reducerer sig ikke til spørgsmålet om, hvad der er lukrativt i snæver økonomisk forstand. Spørgsmålet, om hvad der er økonomisk, tilhører og determinerer den økonomiske rationalitet. Spørgsmålet, om det overhovedet kan betale sig at være økonomisk, det har principielt mulighed for at melde sig både internt og eksternt i det økonomiske system. Tænker man det til ende, så afhænger det interne svar af om økonomien er økonomisk, dvs. forudsætningen for at finde svaret, er at det allerede er der. Set ude fra kan det beskrives, hvordan svaret internt på den økonomiske rationalitets vilkår er dømt til at flikflakke mellem ja og nej uden at kunne se sig selv i en kontekst. Set inde fra skifter billedet bare igen og igen, alt efter hvor iagttageren står i forhold til sig selv.

Forsøget på at reducere spørgsmålet om økonomiens eksternaliteter til noget systeminternt, til et spørgsmål om at vækste sig ud af vækstens uhensigtsmæssigheder f.eks., falder på baggrund af systemets interne rationalitet.

Lomborgs strategi går ud på først at tale miljøproblemerne mindre med hans ekstremt selektive omgang med referencer til de videnskabelige beskrivelser af miljøproblemernes omfang: Han botanise-

rer frit og uhæmmet rundt i udbuddet af beskrivelserne omkring de menneskeskabte miljøproblemer og ressourceproblemer, og finder hvad han søger, dvs. han finder de mest bekvemme beskrivelser.

Dernæst reduceres spørgsmålet om hensynet til økonomiens eksterne mulighedsbetingelser til et spørgsmål om økonomi: Kan det betale sig at gøre noget? Hvad kan det betale sig at gøre, om overhovedet noget? Hvis man har et afmålt antal gode penge (som selvfølgelig er oparbejdet på det fri markeds betingelser, dvs. afhængigt af de mekanismer, der i anden optik end hans, kan beskrives som problemets kilde, den anklagede i processen) afsat til at tage sig af problemerne, hvad skal vi så bruge dem til? Hvor får vi mest velstand for pengene?

Problemstillingen og præmisserne er på den måde sat af Lomborg selv. Han inviterer så en række topøkonomer til København, hvor han præsenterer dem for den bundne opgave. Svaret falder dikteret af den økonomiske rationalitets indre tvang og ud fra netop de præmisser, som Lomborg selv har sat op for panelet: ”Vi skal give vitaminpiller til de fattige mennesker i Afrika”, lyder svaret på spørgsmålet, om hvad der er at gøre ved den globale opvarmning! Svaret giver genlyd i hele verdenspressen, det er jo alt for godt til at være sandt! Men de kommercielle medier køber og sælger Lomborgs glade budskab med kolossal økonomisk succes. Alle er glade, selv om det er løggen der bekræfter markedet for salgbare budskaber, og ikke sandheden om det marked, der tenderer mod at smadre sine egne forudsætninger, og dermed gyldigheden af sin egen snævre rationalitet.

Den globale opvarmning og vor indflydelse på det økonomiske systems mulighedsbetingelser måler sig på baggrund af den herskende økonomiske rationalitet, som ikke er i stand til at vurdere sin egen gyldighed. Evnen til at se sig selv er fraværende. ”Copenhagen Konsensus” er et blålys.

Hvis de problemer, der opstår som følge af den økonomiske vækst, ikke kan løses med de midler, der kommer til veje som følge af den økonomiske vækst, eller hvis tilværelsen, af andre årsager end dem der kan beskrives med økonomiske værdibegreber, ville være bedre uden økonomisk vækst, så kan det slet ikke beskrives rationelt i økonomisk systemintern forstand. For det er ikke et spørgsmål om at få råd længe, men et spørgsmål, der angår selve grænserne for gyldigheden af den kun økonomisk lukrative foretagsomhed. Grænserne for gyldigheden af den økonomiske rationalitet kan ikke beskrives eller trækkes op i

økonomisk systemintern forstand. Det tilhører de systemeksterne beskrivelser af det økonomiske, det diabolske perspektiv i forhold til økonomiens symbolik, at trække disse grænser op.

Sort og hvid økonomi, realitet systeminternt og eksternt

Refleksionen over det økonomiske system handler om realitetens økonomi sat op over for økonomiens realitet; om det at se systemet i sin kontekst, og sammenligne det med verden som den viser sig internt i kraft af systemets symbolik. Det, der viser sig som økonomiske værdier, er ikke det samme som realitetens værdier, økonomiske eller ej. Økonomiens realitet er ikke realitetens økonomi, om end økonomiens realitet selvfølgelig tilhører realiteten.

Refleksionen over modsætningsforholdet mellem realitetens økonomi og økonomiens realitet er for så vidt ikke nogen endegyldigt veldefineret disciplin. Den kan nemlig gribes an på mange måder. Mangfoldigheden af muligheder anfægter ikke disciplinens og det principielle i udfordringens forpligtende karakter. Det at fjerne skyklapperne og se mulighedernes mangfoldighed for sig, det gør det tværtimod meget lettere at se ensidigheden i den symbolik, som vi reflekterer over.

Det videnskabelige definerer sig ved metoden, teorien, empirien og bekendelsen til den semantik, der kendetegner den systeminterne realitet såvel som den realitet, der kommer til syne ved systemets kognitive forudsætninger, her videnskabens egne. Videnskaben har i sin egen refleksionsteori mulighed for helt metodisk at skelne mellem [1. ordens iagttagelser](#) og [2. ordens iagttagelser](#)³⁷, sådan som det udtrykkes med Heinz Von Foerstes begreber. Øvelsen mangler det endegyldigt og entydigt rigtige perspektiv, men er så meget mere forpligtende end de former for dogmatik, som vi finder i det moderne samfunds forsøg på at illuderer en hierarkisk og entydigt analytisk deduktiv forklaring på det moderne i det moderne med udgangspunkt i den kun økonomiske rationalitet f.eks. Markedsfundamentalismen er om nogen med til at befordre en af de mest udbredte former for selvmystificering, som moder jord har skabt³⁸.

³⁷ I linket til min bog skal man gå ind på kapitlet med overskriften. "Distancen og refleksionen, iagttagelsen af 2. orden som alternativet til det ideologiske og om det, at det i den grad lader sig gøre at tale om sandheden i det, at sandheden er ilde hørt!" for at se distinktionen omtalt mere udførligt.

³⁸ De klassiske teorier er delt på spørgsmålet om "hvad" der forklarer pengenes værdi. Jorden, ædelmetallerne guld, sølv og platin, arbejdet i arbejdsværditeorien samt markedsmekanismen udbud og efterspørgsel har været foreslået som forklaringen på relationen. Den stiltiende præmis, fordom, bag disse forklaringer, er falsk. Det faktum, at der ikke er nogen lineær relation mellem

Vinklerne på økonomien kan varieres mangfoldigt. Det seter afhænger helt af denne mangfoldighed og evnen til at sætte konstruktionens realitet ind i en ramme, der på sin side må bekende sig til sin egen rolle i spillet, for ikke bare at indskrive sig i rækken af dogmatiske former for essensmysticisme. Det er en grundantagelse for systemteorien, at et hvilket som helst kognitivt system altid vil være sin omverden underlegen, hvad kompleksitet angår.

Kompleksiteten er en udfordring, der forlanger forenkling og generellisering. Det moderne samfund strukturerer og forenkler i sin kognitive tilgang til sig selv og alt andet, og disse forenklinger falder som bidrag til kompleksiteten, dvs. forsøgene på at gøre det sociale tilgængeligt i kognitiv forstand, de bidrager til det sociale kompleksitet. Disse ekstremt komplicerede mekanismer kommer de mindre reflekterede udkast til forståelse af det moderne ikke uden om med sine essensmystificerende og substansfikserede realitetsprincipper. De mindre ydmyge udkast til forståelse af det moderne i det moderne har en iboende tilbøjelighed til at ende op i social konflikt.

Den særskilt økonomiske form for rationalitet, der knytter sig til afvejningen af, hvad der er lukrativt eller mindre lukrativt i økonomisk forstand, er lettest at genkende, når den sættes op i kontrast til andre men nært beslægtede former for opportunisme. Derfor skelner vi her mellem sort og hvid økonomi, hvor fornemmelserne for det lukrative lever parallelt og let sammenligneligt.

Det lovlige og det ulovlige blander sig på en måde, der skal adskilles fra den bredere definition af det sorte. Men grundlæggende drejer det sig om at få øje på realitetsprincipperne, som de virker bag om ryggen på iagttagerne i de kognitive processer.

Det lukrative i økonomisk forstand skal sættes ind i et panorama af diaboliske perspektiver og kontrasteringer. F.eks. kan der tales om det individuelt opportune i at kunne fremstille sig selv som moralsk agtværdig,

prisen, pengenes symbolik, den systeminterne fremmedreference og de former for værdi, der lader sig kvalificere som værdi i andre semantiske rammer, som fysiske, psykiske, sociologiske, biologiske fænomener, det er gået de klassiske teorier forbi. De har spurgt om, hvad det er, der forklarer pengenes værdi. Det svarer til at spørge sig selv om det er livremmen eller selerne der holder bukserne oppe, i en situation hvor der kun er bar røv!

om det religiøst opportune i at stå på god fod med den store bogholder, dvs. betale enhver sit og dermed sikre sig mod et liv i helvede (medlemskabet af folkekirken fungerer som social forsikring mod det onde, bygget op om traditionen og individets flugt ind i gruppens og traditionens kollektive fortrængning af forpligtelsen i det at tage stilling til noget som helst).

Fremstillingen og forgudelsen af forbrugeren i ideologisk forstand er forudsætningen for politisk indflydelse, juristerne skelner skarpt mellem moral og jura, politik og økonomi, betalingsdygtige forbrydere og de andre.

Juristerne har måske nogle af de mest velfunderede og intellektuelt selvstændige perspektiver på denne verdens mangfoldighed af opportunisme. Juristerne har sandsynligvis de mest udbyggede og differentierede udgaver af en diabolisk referenceramme i forhold til den snævert økonomiske symbolik, samtidigt med at de i den grad behersker distinktionen mellem det lukrative og det mindre lukrative i økonomisk forstand. Det vidner deres sociale status og forbrug om, deres æstetiske sans, humor og mentale overskud og underskud.

Sundhedsvæsenet er ikke længere domineret af selvopofrende katolske nonner og kittelklædte statsfinansierede og statsuddannede læger, hvis gerning alene belønnes med stoltheden over at have bidraget til patientens sundhed. Lønnen er nemlig ikke længere fastlagt på forhånd, af den stat, der godt nok stadig må betale for lægens uddannelse, men af private forbrugeres individuelle betalingsevne, tilknytning til arbejdsmarkedet og mulighed for at tegne sundhedsforsikringer med fradragsret på skattebilletten, alt sammen ekstremt omkostningsfuldt, befordrende for pengeøkonomien, men langt fra hensigtsmæssigt, når det drejer sig om sundhed.

Politisk opportunt at beskrive den enkeltes interesser som forenelige eller lige frem identisk med fællesskabets interesse og hensynet til de eksterne mulighedsbetingelser

Juridisk opportunt at stå på god fod med lovens håndhævere, dem der definerer og håndhæve lovens bogstav.

I defensiv magtlogisk forstand kan det være fordelagtigt, at holde sig uden for overmagtens rækkevidde. Den der lever skjult lever godt!

I offensiv magtlogisk forstand er det opportunt at råde over andre individer, institutioner og grupperes bevæggrunde, repressalier, gulerødder med mere...

Handlingen resulterer i et udvalg af muligheder for handling hos alter ego, repressalier, gulerod og straf, trusler, appel til konsensus, m.m. handler om magtstrategierne, ego over for alter, alter over for ego, ego over for det døde...

Den sorte økonomis realitet versus realitetens sorte økonomi

Sort økonomi er mere end ulovlig skatteunddragelse. Den sorte økonomi omfatter den mangfoldighed af former for udveksling, som det levende (og døde?) foretager med sin omverden. Mangfoldigheden af afgrænsede former for systemintern rationalitet og opportunisme falder i en verden, hvor erfaringerne kun er en del af verden, men hvor de ikke har sin gyldighed i at svare til noget. Konsekvenserne og resultatet af mangfoldigheden af bestræbelser på at opnå noget bestemt er på ingen måde at reducere til det tilsigtede. Mangfoldigheden af transformationer i naturen – der i overensstemmelse med termodynamikkens, fysikkens grundlov, alle kan ses som manifest aktualisering af struktureret bundet potentiale for forandring, der forandrer bindingerne som de ligger i de strukturerede potentialer for forandring – falder som tema, og kan ses som den store sorte økonomi, hvoraf den hvide må indskrive sig som delaspekt i. Abstraktionsniveauet er hverken højere eller lavere end de traditionelle økonomers, men bundet ind i en anden begrebslig tradition³⁹.

Den hvide økonomis realitet versus realitetens hvide økonomi

Har tilbøjelighed til at forsvinde fra opmærksomheden, fordi den er så udbredt, og fordi man glemmer den kontrast, som vi finder i den sorte økonomi. Men det pengeøkonomiske system er på trods af dets manglende refleksion lettere at afgrænse end den sorte. Vi behersker og beherskes af dens symbolik i en grad, så det kan være svært at se dens realitet. Men når først blikket er åbnet for dens karakteristiske måde at udgrænse og manifestere sin egenart på, ja så fremstår realitetens hvide pengeøkonomi der i kaskader af præcise optegnelser, som på ingen måde går rent op i den økonomiske realitet.

³⁹ Nicholas Georscu-Roegens laver en oversættelse af entropiloven til noget der måske kan forstås i økonomisk forstand med sin "Teh Entropy Law and teh Economic Process" fra 1971.

Den hvide økonomis realitet versus den sorte økonomis realitet

Den sorte økonomi er langt mere økonomisk end den hvide, men den har ikke de andre funktionssystemer med sig. Juraen, politikken, psyken, kunsten, m.fl. står der over for hinanden, åbne for og med ydelser og funktioner. Vi må helt tilbage til før feudaltiden, for at få fornemmelse for det. Således kan vi svælge i historie og fylde bøger med udgangspunkt i denne overskrift.

Realitetens sorte økonomi versus realitetens hvide økonomi

Der er tale om en ekstern beskrivelse af den sorte økonomis interne betydninger sat op over for den hvide økonomis eksternt kvalificerede betydninger. Spørgsmålet om systemernes eksternaliteter tages op her, uden at de bliver reduceret til f.eks. det pengeøkonomiske systems symbolik eller de traditionelle økonomiske teories præokkupationer omkring det at skelne mellem legitime og illegitime økonomiske aktører. Entropilov, natur, andre sociale systemer, det psykiske osv. kommer ind her uden at pengene bestemmer perspektivet. Beviset på at den sorte økonomi er mere økonomisk end den hvide fremføres her.

(De sidste fire overskrifter indbyder til masser af konkrete iagttagelser. Der er ganske enkelt ufatteligt meget at tage fat på. Det får lov at blive stående, mens vi går lidt videre, springer osv. for at finde den ramme, som resten af essayet skal sættes ind i)